

งานเขียนทางด้านประวัติศาสตร์ของสังข์ พัธโนทัย

กาญจนา ตั้งชลทิพย์
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

๑. บทนำ

ในยุคที่จอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นนายกรัฐมนตรี บุคคลที่เรารู้จักและคุ้นเคยมากที่สุดว่าเป็นคนสนิทและเป็นผู้มีส่วนร่วมในการสนับสนุนและเผยแพร่ นโยบายชาตินิยมของจอมพล ป. พิบูลสงคราม คือ หลวงวิจิตรวาทการ ทำให้มีการศึกษาและวิเคราะห์งานเขียนของท่านออกมาอย่างมากมาย เพราะงานเขียนของท่านมักสะท้อนให้เห็นนโยบายรัฐบาลในสมัยนั้นเป็นอย่างดี และมักสนับสนุนนโยบายของรัฐบาลเสมอ แต่ในช่วงเวลาเดียวกันยังมีบุคคลหนึ่งที่มีบทบาทออกมาในลักษณะเดียวกับหลวงวิจิตรวาทการ คือเป็นผู้ที่มีบทบาทในการช่วยและสนับสนุนการเผยแพร่ นโยบายของรัฐบาลไม่น้อยไปกว่าหลวงวิจิตรวาทการเลย เราคงเคยได้ยินหรืออ่านบทสนทนาของนายมัน ชูชาติ และ นายคง รักไทย มาบ้าง แต่มีน้อยคนที่จะทราบว่า ใครเป็นผู้ดำเนินการและเป็นผู้ออกกระจายเสียงรายการนี้ บุคคลผู้เป็นผู้พูดออกกระจายเสียงในบทของ นายมัน ชูชาติ และยังมีบทบาททางด้านงานเขียนต่าง ๆ ที่ตอบสนองและช่วยเผยแพร่ นโยบายของรัฐบาลออกมามากเช่นเดียวกัน บุคคลนั้น คือ สังข์ พัธโนทัย

สังข์ พัธโนทัย เป็นผู้ที่สนใจงานด้านประวัติศาสตร์ จึงมีงานเขียนทางด้านประวัติศาสตร์ออกมาเสมอ และงานเขียนทางด้านนี้มักมีเนื้อหาที่รับใช้นโยบายของรัฐบาลในขณะนั้นเป็นส่วนใหญ่ โดยเป็นงานเขียนตั้งแต่สมัยที่เขาได้เข้าร่วมมีบทบาทในรัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ทั้ง ๒ สมัย จนถูกจับกุมคุมขังในสมัยของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และเมื่อได้รับอิสรภาพแล้วก็มี การผลิตงานเขียนออกมาบ้าง แต่จะน้อยกว่างานเขียนที่ออกมาในช่วงแรกๆ มาก นอกจากงานเขียน ยังมีผลงานด้านการออกกระจายเสียงวิทยุ ซึ่งมีอิทธิพลต่อความคิดความรู้ สึกของคนไทยในสมัยนั้น มากอาจกล่าวได้ว่า เป็นรายการฮิตที่มีผู้ฟังมากที่สุดรายการหนึ่ง

บทบาทของสังข์ จึงน่าสนใจและน่าศึกษาในแง่ที่ว่าได้ใช้ประวัติศาสตร์มารับใช้ปัจจุบัน แต่อย่างไรก็ดี บทบาทของสังข์เกี่ยวกับการสร้างงานทางประวัติศาสตร์ อาจถือได้ว่า เป็นเพียงผู้ที่

สนใจงานด้านประวัติศาสตร์เท่านั้น เพราะไม่ได้ใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์เป็นแนวทางในการเขียนเลย ฉะนั้นการศึกษางานเขียนของสังข์ว่ามีความเกี่ยวข้องกับบทบาทของสังข์ในวงการรัฐบาลอย่างไร จึงเป็นการศึกษาในฐานะที่สังข์เป็นผู้สนใจประวัติศาสตร์เท่านั้น

๒. ภูมิหลังของสังข์ พัทธโนทัย^๑

ในการศึกษางานเขียนของผู้ใด หากเราได้รับรู้ถึงประวัติความเป็นมาของผู้นั้นแล้ว จะทำให้เราสามารถประเมินคุณค่าของงานเขียนนั้นได้อย่างยุติธรรมมากขึ้น เพราะภูมิหลัง หรือช่วงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในขณะที่ผลงานชิ้นนั้นออกมา ย่อมมีอิทธิพลต่องานเขียนของผู้นั้นเสมอ โดยผู้เขียนมักสอดแทรกลงไปในงานเขียนของตน อาจเป็นการแทรกลงไปโดยเจตนา ด้วยเห็นว่าจะเป็นประโยชน์ หรืออาจแทรกในเนื้อหาโดยไม่เจตนา แต่เป็นเพราะประสบการณ์หรือเหตุการณ์นั้นได้มีอิทธิพลต่อความคิดของผู้เขียน ทำให้ผู้เขียนเขียนลงไปโดยไม่รู้ตัว การศึกษาถึงภูมิหลังความเป็นมา การศึกษาประสบการณ์การทำงาน ตลอดจนโลกทัศน์ของผู้เขียน จึงเป็นปัจจัยสำคัญอันหนึ่งในการศึกษางานเขียนของผู้นั้น

สังข์ พัทธโนทัย เกิดเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๕ บิดาเป็นชาวสมุทรปราการ มารดาเป็นชาวชลบุรี บิดาประกอบอาชีพประมง ในเยาว์วัยสังข์จึงเติบโตและได้รับการศึกษาที่จังหวัดสมุทรปราการ สังข์เป็นบุตรคนสุดท้ายในจำนวนพี่น้องทั้งหมด ๔ คน ครอบครัวค่อนข้างยากจน

การศึกษา สังข์สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนฝึกหัดครูประถม เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๗๖ เมื่ออายุ ๑๘ ปี สังข์เคยต้องการศึกษาต่อครู ป.ม. ที่จุฬาฯ แต่ฐานะไม่ดี จึงสอบบรรจุเป็นครู และต่อมาก็สอบได้วิชาครู ป.ม. สมัยเรียนหนังสือ สังข์ชอบอ่านหนังสือจำพวกวรรณคดี ประวัติศาสตร์ และชอบวิชาภาษาอังกฤษ เคยเป็นหัวหน้าในการเดินขบวนสมัยเป็นนักเรียนฝึกหัดครู เพื่อให้ทางกระทรวงย้ายโรงเรียนฝึกหัดครูให้มาอยู่ในกรุงเทพตามเดิม

การทำงาน เริ่มงานครั้งแรกด้วยการเป็นครูที่พระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ ในระยะนี้มีผลงานด้านการเขียนออกมา คือ ได้เขียนเรื่องความพรรณนาความบางตอนในหนังสือนิราศ-นรินทร์ เพื่อใช้ในการออกอากาศวิทยุกระจายเสียง ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นในการก้าวสู่งานด้านกระจายเสียงและการเขียนหนังสือ ต่อมาได้ย้ายไปประจำที่โรงเรียนประจำจังหวัดสมุทรปราการ และได้บวช

๑. เก็บความจากหนังสือวิเคราะห์ข่าว *ไทยนิกร* ปีที่ ๒ ฉบับที่ (๓๐) + ๓๐ ๑๒ พฤษภาคม ๒๕๒๑, หน้า ๘-๙. และสังข์ พัทธโนทัย, *ความนึกในทรงชัง* (พระนคร, สำนักพิมพ์คลังวิทยา, ๒๕๔๙.)

เป็นพระ จนเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๑ กรมโฆษณาการได้ขอโอนตัวจากกระทรวงศึกษาธิการมาประจำที่
แผนกวิทยุกระจายเสียง ขณะนั้นอายุได้ ๒๓ ปี

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๒ ได้ดำรงตำแหน่งเลขานุการกรมโฆษณาการ ในช่วงนี้เองได้ออกรายการ
วิทยุเรื่อง "ความสำคัญของวันชาติ" ซึ่งเป็นการเกิดของตัวสมมติ คือ นายมัน ชูชาติ และนายคง รัก
ไทย รายการนี้ของกรมโฆษณาได้กลายเป็นรายการประจำ และสังข์ได้กลายเป็นคนพูดประจำในบท
ของ 'นายมัน ชูชาติ' แต่ได้เปลี่ยนแปลงรายการให้เป็นบทสนทนาที่เผยแพร่ ชี้แจงนโยบายและช่วย
เหลือการโฆษณากิจการของรัฐบาลแทน และได้ดำเนินเรื่อยมาจนสิ้นสุดลงเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๗ เพราะ
รัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงครามต้องลาออก^๒

พ.ศ. ๒๔๘๘ ถูกจับกุมครั้งแรก ในข้อหาอาชญากรรมสงครามพร้อมกับจอมพล ป. พิบูล
สงคราม และคนอื่น ๆ เมื่อสงครามโลกครั้งที่ ๒ สงบลง

พ.ศ. ๒๔๘๙ ได้รับการปลดปล่อย โดยศาลพิพากษาว่า กฎหมายอาชญากรรมสงครามเป็น
โมฆะ สังข์จึงเข้ามามีบทบาทร่วมกับจอมพล ป. พิบูลสงครามอีกครั้งหนึ่ง เมื่อจอมพล ป. พิบูลสงคราม
กลับมาเป็นนายกรัฐมนตรีครั้งที่ ๒ โดยเข้ารับตำแหน่งหัวหน้ากองหนังสือพิมพ์ของกรมโฆษณาการ

พ.ศ. ๒๔๙๑ ได้รับนโยบายการจัดตั้งองค์การกรรมกรฝ่ายชาวจีน โดยได้ดำรงตำแหน่ง
นายกของสมาคมกรรมกรไทย และมีส่วนก่อตั้ง 'สันนิบาตเสรีชนต่อต้านคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย'
ไทย'

พ.ศ. ๒๔๙๓ จัดทำหนังสือพิมพ์ 'มหาชน' ปลอมขึ้น เพื่อก่อกวนอิทธิพลของพรรคคอม-
มิวนิสต์แห่งประเทศไทย ที่อยู่เบื้องหลังหนังสือพิมพ์มหาชนยุค ๒๔๙๓

ต่อมาในระยะหลัง ได้มีบทบาทที่เริ่มสนใจประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน เพราะ
นโยบายของรัฐบาลเริ่มเปลี่ยนไป ในปี พ.ศ. ๒๔๙๘ จึงได้ไปร่วมประชุมบัณฑิตที่อินโดนีเซีย และ
ได้ไปเยือนปักกิ่ง

พ.ศ. ๒๔๙๙ ได้ติดตามจอมพล ป. พิบูลสงครามไปเยือนประเทศพม่า โดยได้เข้าพบปะ
ทำสัญญา 'ความเข้าใจอันดี' ระดับประชาชนต่อประชาชน กับเอกอัครราชทูตสาธารณรัฐประชาชน
จีน ซึ่งทำให้ตัดสนใจส่งบุตรชายหญิงไปเรียนหนังสือที่ปักกิ่ง

พ.ศ. ๒๕๐๑ ถูกรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ จับกุมในข้อหาฝ่าฝืนคอมมิวนิสต์ จน
เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๙ จึงได้รับอิสรภาพ และได้เดินทางไปปักกิ่ง โดยอ้างว่า ไปเยี่ยมบุตร ซึ่งสังข์ได้

---

๒. ประวัติของสังข์ช่วงนี้ส่วนใหญ่เก็บความจากเรื่อง *ความนึกในทรงซัง* ส่วนช่วงหลังจากนี้จะเก็บความจาก
หนังสือ *ไถยนิกร*

กล่าวว่า แท้จริงแล้วเขาได้รับมอบหมายจากสถานทูตอเมริกันในกรุงเทพฯ ๗ ให้เป็น 'ทูตปากเปล่า' ให้แก่สหรัฐอเมริกา

จนเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๐ บุตรสาวของสังข์ คือ นวลนภา ได้ออกอากาศสถานีวิทยุปักกิ่ง ในบทความเรื่อง 'ทำไมดิฉันจึงประกาศตัดขาดพ่อลูกกับนายสังข์ พัทธโนทัย' ซึ่งเป็นแรงผลักดันทางการเมืองภายในของจีนในขณะนั้น และไม่ได้รับข่าวคราวของสังข์อีกเลย จนเมื่อต้นปี พ.ศ. ๒๕๒๑ สังข์และครอบครัวจึงได้รับเชิญให้ ไปเยือนเมืองจีน

ชีวิตครอบครัว สังข์สมรสกับคุณวิไล เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๒ มีบุตรชายชื่อ วรรณไว และบุตรสาวชื่อ นวลนภา ปัจจุบันอายุ ๖๕ ปี (๒๕๒๓)

จากภูมิหลังของสังข์จะทำให้เราเห็นว่า ชีวิตของสังข์นั้นเคยพบกับวิถีชีวิตที่รุ่งเรืองที่สุด และตกต่ำที่สุด นอกจากนี้ยังมีบทบาทที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วด้วย ซึ่งความเปลี่ยนแปลงบทบาทจะปรากฏในงานเขียนของสังข์ที่ออกมาด้วย

๓. ประเภทงานเขียนของสังข์

สังข์ผลิตผลงานออกมามาก และจะออกมาหลายประเภท ไม่ได้จำกัดเฉพาะงานเขียนทางด้านประวัติศาสตร์เท่านั้น แต่งานเขียนประเภทอื่นเหล่านี้ มักสอดแทรกเรื่องราวเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไว้ในเนื้อหาด้วย จึงอาจแบ่งงานเขียนของสังข์ออกเป็นประเภทใหญ่ ๆ ได้ ๔ ประเภท คือ

๑. ประเภทสารคดีท่องเที่ยว เป็นงานเขียนที่เป็นการบรรยายสถานที่และเหตุการณ์ที่สังข์ได้มีโอกาสไปเยือน ซึ่งก็มักสอดแทรกประวัติศาสตร์ไว้ในเนื้อหา และจะมีการวิพากษ์วิจารณ์แสดงความคิดเห็นประกอบลงไปด้วย หนังสือประเภทนี้ได้แก่ *สังเวชนิยสถาน* (พิมพ์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๗) ตามรอยบาทพระพุทธรองค์ เล่ม ๑, ๒ (๒๔๙๗ - ๒๕๐๗) *เยี่ยมไทยอาหม สายเลือดของเรา* (๒๔๙๗) *เตอร์กิกที่ใต้เห็น* (๒๕๐๘) *เที่ยวเมืองนอก* (๒๔๙๕) *เยี่ยมหิมพานต์* (๒๔๙๙) *เที่ยวเมืองแต่จั่ว-ความสัมพันธ์ระหว่างพระเจ้าตากสินกับพระเจ้ากรุงจีน* (๒๕๒๓)^๓

๒. ประเภทประวัติศาสตร์ งานเขียนประเภทนี้มีทั้งงานเขียนที่เป็นประวัติศาสตร์ไทยและประวัติศาสตร์เอเชีย ประเภทประวัติศาสตร์ไทยได้แก่ *ศึกไทยในร้อยปี* (๒๔๘๕) *ฐานะของสตรีไทยแต่โบราณถึงปัจจุบันกาล* (ประมาณ พ.ศ. ๒๕๑๓) *พระเจ้าปราสาททอง* (๒๕๑๖) *เที่ยวเมือง*

๓. เล่มนี้จะจัดให้อยู่ในประเภทประวัติศาสตร์ด้วย เพราะช่วงแรกเป็นเรื่องของการไปเยือนเมืองแต่จั่ว และช่วงหลังเป็นการกล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างพระเจ้าตากสินกับพระเจ้ากรุงจีน

แต่จีว-ความสัมพันธ์ระหว่างพระเจ้าตากสินกับพระเจ้ากรุงจีน (๒๕๒๓) ประเภทประวัติศาสตร์ เอเชีย ได้แก่ จีนสมัยก่อนพุทธกาล (๒๕๐๗) และเรื่องของเอเชียฉบับปรับปรุงภาค ๑, ๒ และ ภาคพิเศษ (๒๕๑๔)

๓. ประเภทชีวประวัติ เป็นชีวประวัติบุคคลสำคัญทั้งของไทยและต่างประเทศ ได้แก่ ของดีในประวัติศาสตร์ (๒๔๙๙) และอีกเล่มหนึ่งเป็นอัตชีวประวัติของสังข์ในช่วงหนึ่ง คือเรื่อง ความนึกในกรุงขัง (๒๔๙๙)

๔. บทความจากการออกวิทยุกระจายเสียง ซึ่งเป็นการรวบรวมบทสนทนาที่ออกกระจายเสียงในรายการ นายมัน ชูชาติ และนายคง รักไทย ระหว่างช่วงเวลาตั้งแต่วันที่ ๕ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๙๔ ถึงวันที่ ๒๙ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๙๕ เป็นเล่มหนึ่ง ส่วนอีกเล่มหนึ่ง อยู่ในช่วงเวลาตั้งแต่วันที่ ๘ ธันวาคม ๒๔๙๔ ถึงวันที่ ๒๙ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๙๕ เล่มหลังใช้ชื่อว่า ประมวลเหตุการณ์ในยุคใหม่ของไทย

จากการศึกษางานเขียนทั้งหมดของสังข์ จะพบว่า งานเขียนของสังข์มีความเกี่ยวพันและ สอดคล้องกับสภาพการณ์ทางการเมืองในช่วงนั้นด้วย ซึ่งจะเป็นความสัมพันธ์โดยเจตนาหรือไม่นั้น เราอาจนำมาศึกษาได้ โดยการจัดแบ่งช่วงระยะเวลาของการเขียนหนังสือเหล่านี้ของสังข์ เพื่อนำมา พิจารณาเปรียบเทียบกับสภาพการณ์ในช่วงเวลานั้นว่าสอดคล้องเกี่ยวพันกันอย่างไรบ้าง จะแบ่งออกเป็น ๓ ระยะด้วยกัน โดยจะใช้ช่วงเวลาที่จอมพล ป. เป็นนายกรัฐมนตรีเป็นหลัก เพราะสังข์มีส่วน ร่วมในรัฐบาลจอมพล ป. ทั้ง ๒ ครั้ง

๑. ระยะที่จอมพลป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรีครั้งแรก (พ.ศ. ๒๔๙๑-๒๔๙๗) ผลงานที่ออกมาในช่วงนี้ได้แก่

- ของดีในประวัติศาสตร์ เขียนขึ้นในปี พ.ศ. ๒๔๙๑ โดยเขียนขึ้น ๒ ภาคด้วยกันคือ ภาคที่ ๑ เรื่องบุคคลตัวอย่างของไทย ภาคที่ ๒ เรื่องบุคคลตัวอย่างของโลก ส่วนภาคที่ ๓ เรื่อง ศักดิ์ไทยในร้อยปี เขียนขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๕ แต่ได้นำมารวมพิมพ์เป็นเล่มเดียวกันในชื่อเรื่องนี้เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๙ โดยจัดไว้เป็นภาคที่ ๓ ภาคที่ ๔ เรื่องประวัติและตำนาน ไม่ได้ระบุไว้ว่า เขียนขึ้น เมื่อใด

- บทสนทนาระหว่างนายมัน ชูชาติ และนายคง รักไทย เป็นบทสนทนาที่เขียนขึ้น เพื่อใช้ออกกระจายเสียง เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๔

- ประมวลเหตุการณ์ในยุคใหม่ของไทย เป็นบทสนทนาที่ต่อกับบทสนทนา นายมัน นายคง แต่ใช้ออกอากาศในช่วงเวลา พ.ศ. ๒๔๘๔-๘๕

๒. ระยะเวลาที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรีครั้งที่สอง (พ.ศ. ๒๔๙๐-๒๕๐๐) งานเขียนที่ออกมาในช่วงนี้ ได้แก่

- ความนึกในกรงขัง เป็นเรื่องที่สังข์เขียนขึ้นระหว่างถูกคุมขังในข้อหาอาชญากรรมสงคราม คือ ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๘๘-๒๔๘๙ แต่ช่วงนี้เป็นช่วงที่จอมพล ป. ทอดอำนาจทางการเมืองไปชั่วคราวแล้ว จึงจัดเล่มนี้ไว้ในช่วงนี้แทน

- เทียวอินเดียน เขียนขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๑

- สังกะสีสถาน และเรื่องตามรอยบาทพระพุทธรองค์ เล่ม ๑, ๒ ซึ่งเขียนขึ้นในปีเดียวกัน คือ พ.ศ. ๒๔๙๕

- เรื่องของเอเซียฉบับปรับปรุงพิเศษจนถึงปัจจุบัน และเรื่องเตอร์กิก ที่ได้เห็นเขียนขึ้นประมาณ พ.ศ. ๒๔๙๖

- เข็มไทยอาหมสายเลือดของเรา เขียนเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๗

๓. ระยะเวลาที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม สิ้นสุดอำนาจทางการเมืองจนถึงปัจจุบัน ผลงานที่ออกมาในช่วงนี้ ได้แก่

- จีนก่อนพุทธกาล เขียนขึ้นประมาณ พ.ศ. ๒๕๐๗

- ฐานะของสตรีไทยแต่โบราณถึงปัจจุบันกาล เขียนขึ้นประมาณ พ.ศ. ๒๕๑๓

- พระเจ้าปราสาททอง ไม่ปรากฏว่าเขียนเมื่อใด แต่ได้จัดพิมพ์ขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๖

โดยครุสุภา

- เทียวเมืองแต้จิ๋ว-ความสัมพันธ์ระหว่างพระเจ้าตากสินกับพระเจ้ากรุงจีน ไม่ได้ระบุเวลาที่เขียนเช่นกัน แต่ประมาณว่า รวบรวม พ.ศ. ๒๕๒๑ เมื่อสังข์ได้เดินทางกลับจากการเยือนเมืองจีน และได้เว้นว่างไว้ระยะหนึ่งเมื่อป่วยเป็นอัมพาต เมื่อหายแล้วจึงได้เขียนต่อจนจบผลงานที่หาได้ของสังข์มีประมาณเท่านี้

เมื่อได้แบ่งช่วงระยะเวลาเขียนของสังข์ไว้เช่นนี้แล้ว เราอาจนำงานเขียนเหล่านี้มาพิจารณาอย่างละเอียด เพื่อนำมาศึกษาว่า งานเขียนเหล่านี้มีเนื้อหาออกมาในลักษณะใด โดยจะพิจารณาถึงวิธีการเขียนด้วยว่ามีลักษณะอย่างไร เพื่อนำมาเปรียบเทียบกับสภาพการณ์ทางการเมืองในช่วงเวลานั้นว่า งานเขียนมีความสอดคล้องเกี่ยวพันกันอย่างไร

๓.๑ ช่วงที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรีครั้งแรก (พ.ศ. ๒๔๘๑-๒๔๘๗)

งานเขียนที่ออกมาในช่วงนี้ เล่มแรกที่พบ คือ เรื่อง

๑. ของดีในประวัติศาสตร์ : พิมพ์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๙ โดยสำนักพิมพ์คลังวิทยา

เนื้อหาแบ่งออกเป็นทั้งหมด ๔ ภาค คือ ภาคที่ ๑ บุคคลตัวอย่างของไทย ภาคที่ ๒ บุคคลตัวอย่างของโลก ภาคที่ ๓ ตึกไทยในร้อยปี ภาคที่ ๔ ประวัติและตำนาน แต่ในช่วงนี้จะกล่าวถึงเพียงภาคที่ ๑, ๒, ๔ เท่านั้น ส่วนภาคที่ ๓ จะกล่าวถึงฉบับที่เขียนขึ้นครั้งแรก

จุดมุ่งหมายในการเขียน จากคำนำบ่งไว้ว่า เป็นการรวบรวม จัดบันทึก จากหนังสือต่างๆ ต่อมาสำนักพิมพ์คลังวิทยาขอจัดพิมพ์เป็นเล่ม จึงหวังให้เป็นหนังสือเสริมการอ่านและเป็นกำลังใจแก่คนอื่นเพื่อผลิตงานประเภทนี้ออกมา

ระยะเวลาที่เขียน ภาคที่ ๑ และ ๒ ไม่ได้ระบุไว้ว่าได้เขียนขึ้นเมื่อใด แต่จากข้อความตอนหนึ่งในหนังสือ ทำให้คาดคะเนได้ว่าเขียนขึ้นประมาณ พ.ศ. ๒๔๘๑ จากหน้า ๑๘๘ ที่กล่าวไว้ว่า "...มาร์โคนีเพิ่งถึงแก่กรรมเมื่อวันที่ ๑๙ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๘๐ คือ ปีกลายนี้เอง..."^๔ ปีกลายของผู้เขียน คือ ปีที่แล้วของผู้เขียนซึ่งก็คือปี พ.ศ. ๒๔๘๐ ฉะนั้นปีที่เขียนจึงเป็นปี ๒๔๘๑ ส่วนภาคที่ ๔ ไม่ได้ระบุแต่ประมาณว่าคงเขียนในช่วงเวลาเดียวกัน

เนื้อเรื่องย่อ ภาคที่ ๑ เรื่องของ "บุคคลตัวอย่างของไทย" เช่น พ่อขุนรามคำแหง ชุนแผน พระนเรศวร พระเอกาทศรถ สมเด็จพระนารายณ์ ชาวบ้านบางระจัน เป็นการกล่าวถึงภารกิจของบุคคลเหล่านี้ที่ได้ทำประโยชน์แก่ชาติไทยได้แสดงถึงความรักชาติ ความกล้าหาญ ความเสียสละ ของท่านเหล่านั้น โดยสรุปให้เห็นว่าเป็นแบบอย่างให้ชนรุ่นหลังปฏิบัติตามและภาคภูมิใจ

ส่วนภาคที่ ๒ เรื่องของ "บุคคลตัวอย่างของโลก" เช่น เอดิสัน แซมูเอล มอร์ส หลุยส์ ปาสเตอร์ ฟลอเรนซ์ ในดิงเกล รอคกีเฟลเลอร์ เป็นการพูดถึงความพยายามของแต่ละคนที่ได้ศึกษาและแสดงวิทยาการใหม่ ๆ หรือพยายามสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อมนุษยชาติ ซึ่งท่านเหล่านั้นทำไปด้วยความเสียสละ และไม่แยแสต่อคำถากถางในขณะที่กำลังค้นคว้าหรือกระทำสิ่งใหม่ ๆ เหล่านี้

ภาคที่ ๔ เรื่องของ "ประวัติและตำนาน" เป็น ประวัติของการคิดสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ เช่น เรื่อง เมื่อซอ่ม* เข้าสู่ประเทศอังกฤษครั้งแรก ผู้ค้นพบวิธีทำเครื่องลายครามของจีน ประวัติกระต๊าก และการพิมพ์ กีฬาโอลิมปิก กีฬามาราธอน รอมิวลัส ซึ่งสังข์ได้เขียนเกริ่นไว้ก่อนว่า "...ประวัติ

๔. สังข์ พันธ์ไทย, ของดีในประวัติศาสตร์ (พระนคร, คลังวิทยา, ๒๔๘๙) หน้า ๑๘๘

* ซอ่ม

บุคคลสำคัญบอกให้เราทราบว่ามีผู้คิดหรือทำอะไรให้แปลกกว่าคนอื่นเป็นคนแรก ก่อนข้างเป็นคน
อากัเพราะโลกรอบข้างมักตอบสนองความมานะพยายามของเขาด้วย ‘ฮ่าป้า’ หรือเหมาว่า บ้า กัน
พักใหญ่ ข้าบางคนกลับถูกทรมานอย่างทารุณจนกระทั่งตายก็มี”^๕

๒. บทสนทนาระหว่างนายมัน ชูชาติ กับ นายคง รักไทย และ ประมวลเหตุ- การณ์ในยุคใหม่ของไทย

ทั้ง ๒ เรื่องเป็นการรวบรวมบทสนทนาที่ออกกระจายเสียง โดยเล่มแรก เป็นการพิมพ์
แจกในงานพระราชทานเพลิงศพ ดร. ตั้ว ลพานุกรม เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๔ เป็นบทสนทนาตั้งแต่วันที่
๕ ตุลาคม ๒๔๘๔ ถึงวันที่ ๒๘ สิงหาคม ๒๔๘๔ ส่วนเล่มที่สองเป็นบทสนทนาตั้งแต่วันที่ ๘ ธันวาคม
๒๔๘๔ ถึงวันที่ ๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๔๘๕

จุดมุ่งหมายในการเขียน เพื่อปลุกเร้าความรักชาติ การสร้างชาติ จุดมุ่งหมายนี้ได้แสดง
ชัดเจนไว้ว่า “...วันนี้ เรามาพูดข้อมก้นในเรื่องนโยบายของชาติเกี่ยวกับการสร้างตนและการสร้าง
ชาติอีกสักทีเถิด”^๖

ระยะเวลาที่เขียน อยู่ในช่วงเวลา พ.ศ. ๒๔๘๔-๘๕

เนื้อเรื่องย่อ เล่มแรกเป็นเรื่องของการเรียกร้องให้ประชาชนออกไปจับจองที่ดิน เพื่อ
ทำการเกษตรตามนโยบายสร้างชาติของรัฐบาล โดยเรียกร้องให้คนไทยรู้จักช่วยเหลือกันด้วยการ
สร้างลัทธิเราช่วยกัน นอกจากนี้ยังพูดถึงการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมของรัฐบาลไทยว่า เป็นสิ่งที่
ถูกต้องและเหมาะสม และเป็นนโยบายที่ประชาชนควรทำตาม และยังสนับสนุนนโยบายเป็นกลาง
ของรัฐบาลในขณะนั้นด้วย

ส่วนเล่มที่สอง เป็นระยะเริ่มสู่สภาวะสงคราม และไทยได้เข้าเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่นแล้ว
จึงมีการกล่าวถึงนโยบายสร้างชาติ การผูกมิตรกับญี่ปุ่น ความเลวร้ายของอังกฤษและฝรั่งเศส
บางตอนจึงมีการอ้างประวัติศาสตร์ไทยสมัยอยุธยาเรื่องความสัมพันธ์กับต่างประเทศ โดยเฉพาะกับ
อังกฤษ จนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ที่เกิดปัญหาเรื่องมลายู และพม่า นอกจากนี้ก็เป็นเรื่องที่
เน้นเรื่องชาตินิยมที่คุกรุ่นในขณะนั้น

เรื่องของเอเซีย เดิมใช้ออกรายการวิทยุ เพราะจสมพล ป. ต้องการให้มีเรื่องเกี่ยวกับ
ประวัติศาสตร์ออกทางวิทยุบ้าง จึงเริ่มนำออกอากาศตั้งแต่วันที่ ๒๗ มกราคม ๒๔๘๕ บรรยาย ๔๐

๕. สังข์ พัดโนทัย, *เพ็ญอั้ง*, หน้า ๔๗๑

๖. สังข์ พัดโนทัย, *บทสนทนาระหว่างนายมัน ชูชาติ กับ นายคง รักไทย* (พระนคร, โรงพิมพ์โสภณพิพัฒน์
การ, ๒๔๘๔) หน้า ๑.

ครั้ง หลังจากนั้นได้รวมพิมพ์เป็นเล่ม โดยออกเป็นภาคที่ ๑, ๒ และมีการปรับปรุงพิมพ์ขึ้นอีก ประมาณปี พ.ศ. ๒๔๙๖

จุดมุ่งหมายในการเขียน จากคำนำที่กล่าวไว้ว่า นอกจากเป็นการตอบสนองความต้องการของจอมพล ป. แล้วยังเป็นการชี้ให้เห็นถึงความเจริญของเอเชียในแต่ละประเทศว่า มีความเป็นมาอย่างไร

ระยะเวลาที่เขียน ประมาณ พ.ศ. ๒๔๙๕

เนื้อเรื่องย่อ เป็นการเล่าเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ และนิยายสลับกันไป เพื่อไม่ให้เกิดความเบื่อแก่ผู้อ่าน ผู้ฟัง และให้เหมาะกับการกระจายเสียง เนื้อหาจึงเป็นไปในลักษณะกว้าง ๆ ที่กล่าวถึงความเจริญของเอเชีย ตั้งแต่ยุคดึกดำบรรพ์ จนถึงยุคที่ชาวตะวันตกเข้ามาแสวงหาผลประโยชน์ทางการค้า และอาณานิคมในแถบเอเชีย นอกจากนี้ยังเล่าถึงวัฒนธรรมในเอเชียสมัยบาบิโลน อิหร่าน ตุรกี จีนและอินเดีย ถึงการเดินทางของชาวยุโรป และการศาสนาที่ถูกใช้เป็นเครื่องมือ

๔. ศักดิ์ไทยในรอยปี่ เรื่องนี้ตีพิมพ์ครั้งแรก เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๙๕ เพื่อเป็นหนังสือที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพ พลเอกอ่อม พิชเยนทรโยธิน การพิมพ์ครั้งนี้พิมพ์ด้วยตัวอักษรที่จอมพล ป. ได้แก้ไข ส่วนการพิมพ์ครั้งที่สอง จัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์คลังวิทยา โดยรวบรวมกับเรื่องอื่นๆ อีก ๓ เรื่องโดยใช้ชื่อว่า “ของดีในประวัติศาสตร์” โดยมีการแก้ไขบ้างในบางตอน เช่น ตัดข้อความบางตอนหรือเพิ่มเติมข้อความเข้าไปเพราะ การตีพิมพ์ครั้งแรกสงครามโลกครั้งที่สองยังไม่สงบ แต่การพิมพ์ครั้งที่สองได้สงบลงแล้ว ทำให้เห็นผลและได้ข้อมูลต่างๆ เพิ่มขึ้น นอกจากนี้ยังได้เปลี่ยนการเรียกนามจอมพล ป. จาก “พระนะท่านจอมพลพิบูลสงครามมาเป็น จอมพล ป. พิบูลสงคราม”

จุดมุ่งหมายในการเขียน สังข์กล่าวว่า เพื่อต้องการให้เห็นการสงครามของไทยในช่วง ๑๐๐ ปีนี้ ที่ไทยมีศึกสงครามเฉลี่ยแล้วประมาณ ๑๐ ปี ต่อศึก ๑ ครั้ง และเนื่องจากผู้ตาย (พลเอกอ่อม พิชเยนทรโยธิน) ก็เคยทำศึกและมีส่วนร่วมในการศึกในช่วงหลังด้วย จึงเอาเรื่องนี้มาเขียน

ระยะเวลาที่เขียน ไม่ได้ระบุไว้ แต่เป็นการเขียนเพื่อเป็นที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพ ซึ่งตีพิมพ์ในปี พ.ศ. ๒๔๙๕ จึงสันนิษฐานว่า เขียนขึ้นในปีเดียวกัน

เนื้อเรื่องย่อ เป็นเรื่องของศึกสงครามของไทย ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๓๙๕ ถึง พ.ศ. ๒๔๙๕ คือเริ่มตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว และสิ้นสุดในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามเป็น

นายกรัฐมนตรีโดยเริ่มจากการรบบญวนสมัยพระนั่งเกล้า การรบในไทยใหญ่ การรบฮ่อสมัยพระจุลจอมเกล้า การรบกับฝรั่งเศส ร.ศ. ๑๑๒ การรบในสงครามโลกครั้งที่ ๑ กรณีพิพาทกับอินโดจีน ฝรั่งเศส พ.ศ. ๒๔๘๔ การรบในสงครามมหาเอเซียตะวันออก โดยบรรยายถึงเหตุการณ์การรบแต่ละครั้งว่าดำเนินการอย่างไร และเน้นให้เห็นเกียรติประวัติของบุคคลสำคัญ ๆ ในการรบแต่ละครั้งอย่างยกย่อง เช่น เจ้าพระยาบดินทรเดชา เจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรี จอมพล ป. พิบูลสงคราม

เมื่อเราได้เห็นลักษณะงานเขียนในช่วงนี้ของสังข์ทั้งหมดแล้ว เราก็สามารถงานเขียนเหล่านี้ไปศึกษาเปรียบเทียบกับสถานการณ์ทางการเมืองในช่วงนั้นเพื่อดูความเกี่ยวพันกันระหว่างข้อเขียนและอิทธิพลความคิดทางการเมืองในช่วงนั้นที่มีต่องานเขียนของสังข์

สถานการณ์ทางการเมืองในช่วง พ.ศ. ๒๔๘๑-๒๔๘๗

เมื่อจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้เข้ามาบริหารประเทศในปลายปี พ.ศ. ๒๔๘๑ เป็นช่วงเวลาที่กำลังจะเกิดสงครามโลกครั้งที่สองมาก แม้กระทั่งดินแดนทางด้านเอเชีย ก็จะมีเหตุการณ์ที่เป็นเครื่องแสดงให้เห็นวีแววของสงครามที่จะเกิดขึ้นในแถบนี้ด้วย คือ การเริ่มขยายอำนาจและอิทธิพลของญี่ปุ่น ทำให้รัฐบาลของจอมพล ป. ต้องเตรียมการสำหรับสงครามที่กำลังก่อตัวขึ้น นอกจากนี้ อาจเป็นเพราะเหตุผลทางด้านอื่น ๆ ด้วย เช่น ความต้องการเป็นมหาอำนาจทัดเทียมอารยประเทศของผู้นำไทย เพราะขณะนั้นญี่ปุ่นจะเป็นแบบอย่างของการสร้างความยิ่งใหญ่เทียมประเทศตะวันตกทั้งหลาย ทำให้ความรู้สึกของประเทศเล็ก ๆ ในเอเชียเกิดความรู้สึกในการต้องการเป็นมหาอำนาจบ้าง และเกิดความรู้สึกว่า ชาติของตนก็ไม่ได้ด้อยไปกว่าชาติตะวันตกเลย *ความคิดชาตินิยมจึงเกิดขึ้นอย่างกว้างขวาง* นโยบายของรัฐบาลจึงออกมาในลักษณะ :

“นโยบายของประเทศได้หันมาเตรียมพร้อมในการสงครามที่จะเกิดขึ้นในส่วนของเอเชีย จอมพล ป. ได้เน้นให้เห็นว่า วินัยของชาติเป็นสิ่งจำเป็น และอุดมการณ์ชาตินิยมได้รับการกระตุ้นให้มากยิ่งขึ้น โดยพยายามปลุกฝังให้ประชาชนเห็นความสำคัญของชาติ ความมีระเบียบวินัยและเสียสละช่วยการสร้างความเข้มแข็งและเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันภายในชาติ เน้นความยิ่งใหญ่ของชาติไทยตั้งแต่อดีตและปัจจุบัน เน้นการสร้างเอกลักษณ์ของคนไทย ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนไทย โดยเน้นถึงการสร้างอุปนิสัย วัฒนธรรม ความเป็นอยู่ที่มีระเบียบเรียบร้อย และความเป็นคนขยันขันแข็ง ตามรูปแบบที่ปรากฏออกมาในนโยบายการสร้าง *‘รัฐนิยม’*”^๗

๗. สุจิต บุญบงการ, “อำนาจทางการเมืองของผู้นำทหารไทย ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างจอมพล ป. กับจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์” นายสมบัติ จันทร์วงศ์ และรังสรรค์ ธนะพรพันธุ์ (บรรณาธิการ) *รักเมืองไทย* เล่ม ๑ (กรุงเทพ, โครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ๒๕๑๔) หน้า ๑๑๒

ทำให้นโยบายของรัฐบาลออกมาในรูปแบบต่างๆ คือ

การเปลี่ยนแปลง รัฐบาลได้ดำเนินการเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงสิ่งต่างๆ เช่น ยกเลิกการกินหมาก การแต่งตัวให้เรียบร้อยก่อนออกจากบ้าน การเปลี่ยนชื่อประเทศ การเปลี่ยนแปลงอักษรไทยเพื่อให้รัดกุมและแสดงความเป็นไทยให้มากขึ้น

การสร้างความสำนึกเกี่ยวกับชาติ มีนโยบายการสร้างชาติ โดยเน้นให้เห็นความสำคัญของการเป็นปึกแผ่นของชาติ เช่น สนับสนุนอาชีพและสงวนอาชีพของคนไทย สนับสนุนให้ทำการค้าบ้าง และมีการเน้นถึงความยิ่งใหญ่ของชาติไทยในอดีตและให้เห็นถึงภัยของต่างชาติ โดยออกมาในรูปปลุกใจทางบทละคร เพลง คำขวัญ นอกจากนี้ยังพยายามเน้นความสำคัญของผู้นำให้เด่นชัดขึ้น และเน้นว่าจะเป็นผู้ที่นำประเทศไปสู่ความก้าวหน้า และรอดพ้นจากหายนะได้

วิธีการที่รัฐบาลใช้เป็นเครื่องมือเพื่อสนับสนุนนโยบายของรัฐบาล คือ การใช้หนังสือพิมพ์ การใช้วิทยุกระจายเสียงของกรมโฆษณาการ และออกมาในรูปของบทละคร เพลง คำขวัญ เพื่อปลุกเร้าให้ประชาชนเกิดอารมณ์ร่วมและเห็นด้วยกับนโยบายของรัฐบาล

เมื่อนำงานเขียนของสังข์ มาประกอบการพิจารณากับสภาพเหตุการณ์ทางการเมืองและบทบาทของสังข์ในช่วงเวลานั้น เราอาจวิเคราะห์งานเขียนของสังข์ออกมาได้คือ

ก. **การสนับสนุนนโยบายของรัฐบาล** งานเขียนช่วงนี้ของสังข์ กล่าวได้ว่า เกือบทุกเล่มที่ออกมามีลักษณะการเขียนที่สนับสนุนนโยบายของรัฐบาลในขณะนั้น โดยเฉพาะนโยบายชาตินิยม การสร้างชาติ หรือการสร้างความสำนึกเกี่ยวกับชาติ หรือการเชิดชูรัฐบาล ที่เห็นได้ชัดที่สุดก็คือบทสนทนานายมัน นายคง ที่เป็นเครื่องมือของรัฐบาลโดยตรง จึงมีเนื้อหาที่สนับสนุนและเผยแพร่ นโยบายของรัฐบาลออกมาโดยตรง ส่วนเล่มอื่นๆ มักแสดงออกทางอ้อม ตัวอย่างเช่น

เรื่องชาตินิยม เช่น การปลุกใจเรื่องความเป็นไทย จากเรื่อง ของดีในประวัติศาสตร์ เมื่อกล่าวถึงชาวบ้านบางระจันว่า "...เลือดไทยเป็นเลือดที่รักอิสรภาพอย่างแรงกล้า ความอบอุ่นในความรักชาตินั้นเป็นคุณสมบัติประจำสายเลือดของไทยไม่รู้จักจาง..."^๘ หรือเรื่องของความสามารถของกองทัพไทยจากเรื่อง **ศึกไทยในร้อยปี** ที่แสดงถึงความสามารถในการตีช้อยแตกได้สำเร็จ นอกจากนี้ยังเน้นถึงความรักชาติความเสียสละของทหารไทยในการรบแต่ละครั้งว่า "...ฉันได้ตั้งใจที่จะยอมสละชีวิตเป็นครั้งที่ ๑ ก่อนคนทั้งหลาย เมื่อฉันตายแล้ว คนในกองทัพจึงตายเป็นครั้งที่ ๒ ทำอย่างไร ๆ เสียฉันก็จะไม่ทิ้งกันเลย..."^๙ หรือการเปรียบเทียบให้เห็นว่า เอเชียเจริญมากก่อนยุโรป

๘. สังข์ พัทธินัย, *ของดี ในประวัติศาสตร์* หน้า ๑๓๑.

๙. สังข์ พัทธินัย, *ศึกไทยในร้อยปี ๒๓๘๔-๒๔๘๕* (พระนคร; โรงพิมพ์เชชม, ๒๔๘๕) หน้า ๗๔.

“... ถ้าพูดถึงของดี ๆ กันแล้ว ดินของเอเชียเป็นดินดี ของดีทั้งหลายจึงเกิดขึ้นในดินนี้มาก รากเง้า ความเจริญในโลกเกิดขึ้นในดินแดนเอเชียทั้งสิ้น ศาสนาสาคัญ ๆ ที่โลกนับถืออยู่ในเวลานี้ มีกำเนิดมาจากเอเชียทุกศาสนา”^{๑๐}

เรื่องการสร้างชาติ เห็นได้ชัดจากบทสนทนานายมัน นายคง ที่กล่าวว่า “...วันนี้เรามาพูดซอ้มกันในเรื่องนโยบายของชาติเกี่ยวกับการสร้างตนและสร้างชาติอีกสักทีเถิด”^{๑๑} การสนับสนุนการสร้างชาติให้เป็นอารยะด้วยการสวมหมวก “การสวมหมวกของสตรีเวลานี้ มีพื้นรองเท้าสวมกันมาก เพราะสวยดี เป็นระเบียบ และเป็นสง่าแก่หญิงไทย”^{๑๒}

การให้เชื่อฟังรัฐบาล เป็นการเน้นให้ประชาชนเห็นด้วยกับนโยบายและการดำเนินการของรัฐบาลโดยให้เชื่อฟังและทำตาม นอกจากนี้ยังไม่ให้วิพากษ์วิจารณ์อีกด้วย “...เราต้องมอบเสรีภาพเป็นชาติพลี”^{๑๓}

นโยบายความเป็นกลางของรัฐบาลจะอยู่ในระยะแรกเท่านั้น แต่ในช่วงหลังเมื่อรัฐบาลเปลี่ยนนโยบายต่างประเทศมาเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่น ข้อเขียนจึงออกมาในรูปให้สนับสนุนนโยบายของรัฐบาลด้วย โดยพยายามเน้นให้เห็นผลเสียของการติดต่อด้านสัมพันธ์กับประเทศยุโรป โดยจะเขียนด้วยสำนวนที่มีอคติมาก เช่น “ที่ผมพูดมานี้ ยังไม่เต็มตามความเป็นอยู่จริง ๆ ของพระเจ้ายอร์ชที่ ๑* และความเลวร้ายของพวกยุโรปด้วยซ้ำไป ถ้าคุณพลิกประวัติผู้ที่คุณจะเห็นเรื่องชั่วช้าลามกอีกเอนกอนันต์”^{๑๔}

งานเขียนในช่วงนี้ของสังข์จึงเห็นได้ชัดว่า เขียนขึ้นเพื่อสนับสนุนนโยบายและการดำเนินการของรัฐบาลให้เป็นไปอย่างดี สังข์จึงได้ใช้งานเขียนของตนเป็นเครื่องมือเผยแพร่ให้รัฐบาล ซึ่งอาจเป็นเพราะสังข์เป็นบุคคลที่มีบทบาทในรัฐบาล จึงต้องดำเนินการทุกอย่างไปตามนโยบาย และสนับสนุนการกระทำของรัฐบาล

ข. ทฤษฎีมหาบุรุษ (Great Man Theory) การเขียนประวัติศาสตร์แบบนี้ จะเน้นให้เห็นว่าบทบาทของมหาบุรุษมีส่วนในการเปลี่ยนแปลงประวัติศาสตร์ การเขียนจึงมักเน้นการกระทำ

๑๐. สังข์ พันธ์น้อย, เรื่องของเอเชียเล่ม ๑, (พระนคร; แพร่พิทยา, ๒๕๑๔) หน้า ๖.

๑๑. สังข์ พันธ์น้อย, บทสนทนา..., อ้างแล้ว, หน้า ๑.

๑๒. สังข์ พันธ์น้อย, เพิ่งอ้าง หน้า ๘๑.

๑๓. สังข์ พันธ์น้อย, เพิ่งอ้าง หน้า ๔๑.

*พระเจ้ายอร์ชที่ ๑ เป็นกษัตริย์เชื้อสายเยอรมัน ราชวงศ์แซนโนเวอร์ของอังกฤษ

๑๔. สังข์ พันธ์น้อย, ประมวลเหตุการณ์ในยุคใหม่ของไทย : บทสนทาระหว่างนายมัน ชูชาติ กับนายคง รักไทย, (พระนคร, กรมโฆษณาการ,) ๒๔๘๕ หน้า ๑๐๔.

ของคนที่ต้องการจะเน้น ซึ่งโดยมากมักจะเป็นบทบาทของกษัตริย์ หรือผู้นำของประเทศ ตัวอย่างเช่น เรื่อง ของดีในประวัติศาสตร์ ที่กล่าวแต่ประวัติของบุคคลสำคัญ ๆ ทั้งของไทยและต่างประเทศ โดยเน้นให้เห็นบทบาทว่ามีส่วนในการเปลี่ยนแปลงและสร้างประวัติศาสตร์ รวมทั้งเรื่อง ศักดิ์ไทยในร้อยปีที่เน้นบทบาทของผู้เป็นแม่ทัพว่าเป็นผู้ที่มีความสามารถนำชาติรอดพ้นจากอันตรายได้ ส่วน เรื่องของ เอเชีย ก็พูดถึงบทบาทของกษัตริย์ว่าได้สร้างสิ่งต่าง ๆ หรือทำอะไรในช่วงรัชสมัยของพระองค์ หรือ ในบทสนทนานายมันนายคง ก็จะเน้นบทบาทผู้นำในขณะนั้น คือ จอมพล ป.

ฉะนั้นการดำเนินเรื่องเมื่อเขียนเชิงทฤษฎีนี้ จึงมักเป็นประวัติศาสตร์ของบุคคลใดบุคคลหนึ่งโดยเฉพาะจะไม่เน้นถึงประวัติศาสตร์ทางด้านอื่น ๆ ที่มีส่วนร่วมในการสร้างประวัติศาสตร์ด้วยเลย

ข้อน่าสังเกต จากงานเขียนที่กล่าวถึง จอมพล ป. พิบูลสงคราม คือ เรื่อง บทสนทนา และเรื่อง ศักดิ์ไทยในร้อยปี ดูเหมือนว่ามีบางตอนที่เขียนขึ้นมาเพื่อเน้นให้เห็นบทบาท การเป็น “ผู้นำ” ของจอมพล ป. โดยมีข้อความที่เขียนยกย่องอยู่มาก ทั้งยังเน้นให้สนับสนุน เชื่อฟังและทำตามผู้นำ จนเป็นการเขียนที่เน้นให้เห็นสิทธิอันชอบธรรมของจอมพล ป. ในการเป็นผู้นำดุจเดียวกับสิทธิอันชอบธรรมของกษัตริย์ในการปกครองประเทศ เช่นตอนที่ว่า “... พล ท่าน จอมพลพิบูลสงครามผู้เรตต้องยกย่องว่า พระไทยเทวาริราช** กรุณาส่งมาเกิดเพื่อการธำรงรักษาชาติไทยในยามวิบัติโดยแท้”^{๑๕} อันเป็นข้อความจากหนังสือเรื่อง ศักดิ์ไทยในร้อยปี ซึ่งเขียนขึ้นประมาณ พ.ศ. ๒๔๘๕ ช่วงเวลานี้เป็นยุคที่ลัทธิชาตินิยมและลัทธิเชือผู้นำถูกเน้นหนักมากที่สุด แต่พบว่าจากเรื่องเดียวกันนี้เองแต่การตีพิมพ์ในการรวมเรื่องนี้เข้าเป็นเล่มโดยใช้ชื่อว่า ของดีในประวัติศาสตร์ ที่พิมพ์ขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๙ จะตัดข้อความตอนนี้ออกเสีย เป็นการแสดงให้เห็นว่า ในช่วงหลังนี้การเน้นบทบาทของผู้นำจะลดน้อยลงไปมาก

นอกจากนี้จากเรื่อง ของดีในประวัติศาสตร์ ภาคที่ ๔ ที่มีกรเขียนเกริ่นไว้ก่อนว่า การทำอะไรก่อนคนแรกนั้นเป็นคนอาภัพ เพราะคนยังไม่เห็นคุณค่าจากสิ่งที่เขาได้ค้นคิดประดิษฐ์ขึ้น “... ผู้ที่คิดหรือทำอะไรให้แปลกกว่าคนอื่นเป็นคนแรก ค่อนข้างเป็นคนอาภัพ เพราะโลกรอบข้างมักตบสนองความมานะพยายามของเขาด้วย ‘ฮาป้า’ หรือเหมาว่าบ้ากันพักใหญ่”^{๑๖} หรือในภาคที่ ๒

* เราจะเคยได้ยินคำว่า “พระสยามเทวาริราช” มากกว่า “พระไทยเทวาริราช” แต่ในต้นฉบับจะใช้คำนี้ จึงเป็นการแปลกไปในความรู้สึกของเรา

๑๕. สังข์ พันธ์นัย, ศักดิ์ไทยในร้อยปี หน้า ๑๕๓.

๑๖. สังข์ พันธ์นัย, ของดีในประวัติศาสตร์ หน้า ๔๗๑.

ที่พูดถึงว่าการทำอะไรใหม่ ๆ ออกมามากก็ได้รับคำเยาะเย้ย แต่ในที่สุดสิ่งที่ประดิษฐ์ก็จะเป็นประโยชน์แก่โลก เช่น เรื่องของเอ็ดิสันในการทำให้หลอดไฟฟ้า ซึ่งระหว่างการหาจะได้รับคำเยาะเย้ยว่าไม่มีทางสำเร็จ

เป็นการเขียนที่เน้นให้เห็นว่า สิ่งเหล่านี้จะคล้ายกับสิ่งที่จอมพล ป. ได้ดำเนินการให้มีการเปลี่ยนแปลงสิ่งต่าง ๆ มากมายในช่วงนั้น ซึ่งคล้ายเป็นการสร้างประดิษฐ์สิ่งใหม่ ๆ แก่ประเทศชาติ แต่ถูกคัดค้าน วิพากษ์วิจารณ์อยู่ตลอดเวลา ซึ่งก็เปรียบเหมือนถูก 'ฮาป้า' หรือ 'เยาะเย้ย' แต่ในที่สุดสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ก็เป็นประโยชน์ และปรากฏให้ประชาชนได้เข้าใจเหมือนการเสนอสิ่งใหม่ ๆ ของเหล่านักวิทยาศาสตร์ก็ได้ เป็นการเน้นให้เห็นว่าสิ่งที่รัฐได้ดำเนินการไปในนั้นถูกต้องและเหมาะสมแล้ว และประชาชนก็จะเห็นคุณค่าเองในไม่ช้า

การเขียนประวัติศาสตร์ตามทฤษฎีมหาบุรุษนั้น เป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องนักในแง่ของการเขียนประวัติศาสตร์ที่ถูกต้อง เพราะเป็นการเสนอภาพเพียงจุดเดียว คือ ตัวผู้นำเท่านั้น ซึ่งจะง่ายต่อการชักจูงความคิดของผู้อ่านให้เห็นคล้ายไปกับบทบาทผู้นำเพียงด้านเดียว โดยไม่สนใจด้านอื่น ๆ เลย ทำให้การมองภาพประวัติศาสตร์เป็นไปอย่างแคบเกินไป

ด. วิธีการเขียน งานเขียนในช่วงแรกนี้ สังข์จะนำข้อมูลต่าง ๆ ที่ค้นคว้ามาเรียบเรียงรวบรวมเป็นเรื่องราว ลักษณะเป็นการเขียนประวัติศาสตร์แบบเก่า คือ เขียนให้รายละเอียดเพียงอย่างเดียว ยังขาดการวิเคราะห์ข้อมูลที่นำมาแสดงไว้ นอกจากนี้ยังขาดการอ้างอิงอีกด้วย การอ้างอิงเป็นสิ่งสำคัญสำหรับผู้ที่สนใจทางด้านประวัติศาสตร์ เพราะจะเป็นการง่ายและสะดวกในการไปหาหลักฐานชั้นต้นหรือที่มาของข้อมูลนั้น เมื่อเกิดความสงสัยหรือต้องการค้นคว้าเพิ่มเติมหรือเมื่อต้องการใช้เป็นหลักฐานอ้างอิง ซึ่งจากบทสนทนาฯ หรือเรื่อง เรื่องของเอเซีย จะไม่มีการอ้างอิงก็เพราะเป็นบทความที่ใช้อ่านออกกระจายเสียง จึงไม่มีการอ้างอิง แต่เรื่องที่ดีในประวัติศาสตร์ ซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับประวัติศาสตร์โดยตรงกลับไม่มี เพียงแต่บอกรายชื่อหนังสือที่ให้อ่านประกอบเท่านั้น ข้อบกพร่องในการเขียนของสังข์อีกประการหนึ่งก็คือ ส่วนใหญ่งานเขียนของสังข์จะไม่บอกวัน เวลาที่เขียนไว้เลย ซึ่งตามปกติควรจะบอกไว้ในคำนำของหนังสือนั้น จะทำให้ยากต่อการศึกษางานเขียนของสังข์ เพราะจากการวิเคราะห์มาแล้วว่า งานเขียนของสังข์จะเกี่ยวพันและสอดคล้องกับสภาพการณ์ในช่วงนั้นตลอดเวลา ฉะนั้นหากผู้อ่านได้ทราบอย่างแน่ชัดว่า งานเขียนนั้นเขียนขึ้นเมื่อใด ก็จะทำให้สามารถเข้าใจและประเมินคุณค่างานเขียนชิ้นนั้นไว้ถูกต้องมากขึ้น

๓.๒ ช่วงเวลาที่จอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นนายกรัฐมนตรีครั้งที่ ๒ (พ.ศ. ๒๔๙๐-๒๕๐๐)

งานเขียนในช่วงนี้ของสังข์จะเป็นประเภทสารคดีท่องเที่ยวเป็นส่วนใหญ่ แต่ในเนื้อหาที่มักสอดแทรกประวัติศาสตร์ไว้ในเนื้อหาอยู่เสมอ จากประวัติของสังข์จะเห็นว่าในช่วงนี้สังข์เดินทางไปต่างประเทศบ่อย งานเขียนเรื่องแรกที่จะกล่าวถึง คือ เรื่อง

๑. ความนึกในกรงขัง งานเขียนชิ้นนี้สังข์ได้เขียนขึ้นขณะถูกคุมขังในข้อหาอาชญากรรม สงคราม เมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๔๘๘-๒๔๘๙ แต่ที่นำมาไว้ในช่วงนี้ด้วย ก็เนื่องจากเนื้อหาของเรื่องนี้เป็นเรื่องที่เขียนขึ้นหลังจากจอมพล ป. สิ้นสุดอำนาจทางการเมืองในยุคแรก เนื้อหาจึงมีข้อความเกี่ยวพันถึงเหตุการณ์ในช่วงแรกนั้นด้วย แต่เขียนเป็นเชิงวิจารณ์ จึงเหมาะกว่าที่จะจัดไว้ในช่วงนี้เพื่อดูความคิดของสังข์ต่อเหตุการณ์ในช่วงนั้น

ระยะเวลาที่เขียน เรื่องนี้สังข์เขียนในขณะถูกจองจำ จึงเขียนขึ้นประมาณ พ.ศ. ๒๔๘๘-๒๔๘๙

เนื้อเรื่องย่อ เป็นการบรรยายถึงชีวิตของสังข์เอง ตั้งแต่เรื่องของชาติกำเนิด การศึกษา การทำงาน การเข้ามามีบทบาทในการดำเนินการตามนโยบายของจอมพล ป. เล่าถึงเบื้องหลังการออกกระจายเสียงในรายการบทสนทนาชายมัน นายคง นอกจากนี้ยังเล่าถึงความรู้สึกที่ต้องถูกคุมขัง โดยจะพยายามให้กำลังใจตัวเองตลอดเวลา เล่าถึงสภาพของตนขณะถูกคุมขัง จนได้รับการปลดปล่อยเป็นอิสระ เนื้อหาเหล่านี้เขียนสลับกันไป หากตอนใดเกี่ยวพันกันก็นำมากล่าวถึง

ในงานเขียนชิ้นนี้มีตอนหนึ่งที่น่าสนใจคือ สังข์เขียนกล่าวถึงว่า ทำไมจอมพลจึงเผด็จการ โดยได้ให้เหตุผลไว้ว่า

“... การล้มเลิกการปกครองระบอบไคระบอบหนึ่ง และสถาปนาระบอบใหม่ขึ้นนั้น จำเป็นต้องมีระยะแห่งการปฏิวัติ เพื่อบังคับให้กิจการทั้งหลายเข้าสู่ระบอบใหม่ในช่วงระยะเวลานั้น ... จำเป็นอยู่เองที่รัฐบาลปฏิวัติจะต้องระมัดระวังการปฏิวัติซ้อน ของคณะกรรมการเมืองอื่น ซึ่งมีนโยบายหรือมีระบอบการบริหารไม่เหมือนกัน ด้วยเหตุนี้รัฐบาลปฏิวัติจึงจำต้องยึดอำนาจในการปกครองไว้อย่างแข็งแรงที่สุด เพื่อมิให้พวกระบอบเก่าและพวกอื่น ๆ แย่งอำนาจไปได้”^{๑๗}

ข้อความข้างต้นนี้อาจนำมาวิเคราะห์ถึงเนื้อหาที่ซ่อนเร้นได้ว่า มีจุดประสงค์อย่างไรที่นำมาเสนอ เมื่อถึงการประเมินงานเขียนของสังข์

๑๗. สังข์ พิศนทัย, ความนึกในกรงขัง หน้า ๕๐๘.

๒. เทียวอินเดีย เป็นหนังสือสารคดีท่องเที่ยว เขียนขึ้นเวลาประมาณปี ๒๕๓๑

เนื้อเรื่องย่อ บรรยายสถานที่สำคัญในอินเดียภาคเหนือ ที่สังข์ได้มีโอกาสไปเยือน และมักแทรกความรู้ทางด้านประวัติศาสตร์ของสถานที่นั้น ๆ ด้วย นอกจากนี้ยังเล่าถึงกษัตริย์ต่าง ๆ ที่เคยปกครองอินเดีย โดยเน้นให้เห็นความสามารถของกษัตริย์เหล่านั้น บางตอนยังได้เสริมเรื่องการปกครองของอังกฤษในอินเดีย โดยยกเหตุการณ์การเกิดกบฏที่บ่อยมากพอสมควร

๓. สังเวชนียสถาน เป็นสารคดีท่องเที่ยวเช่นกัน เขียนขึ้นประมาณปี พ.ศ. ๒๕๓๕

เนื้อเรื่องย่อ เป็นการบรรยายถึงสถานที่ไปเยี่ยมอย่างละเอียด โดยเล่าถึงประวัติของสถานที่นั้น ๆ ในลักษณะตำนานพุทธศาสนา เช่น กล่าวถึงประสูติกาลของพระพุทธเจ้าอย่างพิสดาร มีบางตอนได้อ้างถึงบันทึกของหลวงจีนถังซำจั๋ง เมื่อครั้งเดินทางไปอินเดีย

๔. ตามรอยบาทพระพุทธรองค์ เล่ม ๑,๒ เวลาที่เขียนคือ ปี พ.ศ. ๒๕๓๕

เนื้อเรื่องย่อ เป็นการบรรยายถึงเมืองต่าง ๆ ที่ไปเยี่ยม ได้กล่าวถึงขนบธรรมเนียมของคนอินเดีย ตำนานพุทธศาสนา ตำนานศาสนายินดู บรรยายลักษณะโบราณสถานที่เห็น โดยบางตอนได้ยกประวัติไว้ด้วย นอกจากนี้ยังกล่าวถึงเส้นทางจากจีนถึงอินเดียด้วย

๕. เเตอร์กัที่ใต้เห็น ระยะเวลาที่เขียนประมาณ พ.ศ. ๒๕๓๖

จุดมุ่งหมายในการเขียน สังข์กล่าวไว้ว่า เขียนขึ้นเพื่อให้เห็นความสำเร็จของการปฏิวัติในตุรกี ได้พยายามเปรียบเทียบให้เห็นความคล้ายคลึงของไทยและตุรกี ตั้งแต่สภาพด้านภูมิศาสตร์ เชื้อสายนิสัยใจคอ สภาพความเป็นอยู่

เนื้อเรื่องย่อ เล่าถึงสภาพของเมืองอิสตันบูล เมืองหลวงของตุรกี ประวัติของเคมาลตั้งแต่การก้าวขึ้นมาเมื่ออำนาจ ภารกิจที่ได้กระทำเมื่อเป็นประธานาธิบดี เนื้อหาส่วนใหญ่จึงเป็นเรื่องของเคมาล นอกจากนี้ยังเป็นประวัติความเป็นมาของชนชาติโบราณที่เคยอยู่ในดินแดนแถบนี้

๖. เขียมไทยอาหมสายเลือดของเรา เขียนขึ้นประมาณ ปี พ.ศ. ๒๕๓๗

จุดมุ่งหมายในการเขียน เนื่องจากสังข์ได้ไปเห็นความเจริญของแคว้นอัสมัทำให้สนใจ จึงลงมือค้นคว้าเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับแคว้นอัสมั เพราะต้องการให้งานชิ้นนี้เป็นจุดเริ่มต้นสำหรับผู้ที่จะค้นคว้าต่อไป ยังกล่าวถึงประวัติศาสตร์ของชนชาติไทยตั้งแต่เริ่มแรกจนถึงปัจจุบัน นอกจากนี้เพื่อแพร่ความรู้เกี่ยวกับไทยอาหม ที่มีเชื้อสายนำนเจ้าเหมือนคนไทยลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา

เนื้อเรื่องย่อ กล่าวถึงดินแดนแถบอีสต์สัม และชนชาติที่เคยมาอาศัยในแถบนี้ก่อนคนไทยจะอพยพลงมา ยังได้กล่าวถึงกำเนิดของไทยอาหม และได้ยกข้อมูลที่น่าวิชาการค้นคว้าเกี่ยวกับเรื่องคนไทยที่อพยพลงมา

๓. เรื่องของเอเชียฉบับปรับปรุงพิเศษจนถึงปัจจุบัน

จุดมุ่งหมายในการเขียน เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจพิชัยสงครามระหว่างประเทศ และการเมืองระหว่างประเทศที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน

ระยะเวลาที่เขียน ในหนังสือมิได้ระบุไว้ แต่ประมาณว่าราว พ.ศ. ๒๔๙๖

เนื้อเรื่องย่อ ส่วนใหญ่กล่าวถึงเหตุการณ์ในตะวันออกไกล โดยเน้นเรื่องของการขยาย

อำนาจของญี่ปุ่นและรัสเซียบนแผ่นดินจีน ความขัดแย้งระหว่างญี่ปุ่นกับรัสเซียในเรื่องการแสวงหาผลประโยชน์ในจีน ความแตกแยกของจีน สถานการณ์ในเกาหลี สถานภาพของรัฐบาลจีนคณะชาติ ตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่ ๑ จนถึงสงครามโลกครั้งที่สอง

เนื้อหาของงานเขียนในช่วงนี้ นอกจากเรื่อง *ความนึกในกรุงซัง* และเรื่องของเอเชียแล้ว ก็จะเป็นเรื่องเกี่ยวกับสารคดีท่องเที่ยวเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งเป็นงานเขียนคนละประเภทกับงานเขียนในช่วงแรกลักษณะการเขียนที่เปลี่ยนแปลงไปนี้ พบว่ามีความเกี่ยวข้องกับสถานการณ์ทางการเมืองและบทบาทของสังขในชวงเวลานั้นด้วย จึงควรที่เราจะได้ศึกษาถึงสถานการณ์ทางการเมืองในช่วงนั้น

สถานการณ์ทางการเมืองในช่วง พ.ศ. ๒๔๙๐-๒๕๐๐

หลังจากที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม ต้องหมดอำนาจทางการเมืองไปในระยะหนึ่ง โดยต้องตกเป็นผู้ต้องหาในคดีอาชญากรรมสงคราม สังขเองก็โดนความผันผวนทางการเมืองด้วย ต่อมาจอมพล ป. ได้กลับมาใช้อำนาจทางการเมืองขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง นโยบายต่าง ๆ ของรัฐบาลจอมพล ป. ครั้งที่ ๒ ได้ผ่อนคลายความรุนแรงลงไปบ้าง โดยเฉพาะนโยบายชาตินิยม การสร้างชาติ การเชื้อผู้นำ นโยบายของรัฐบาลจอมพล ป. ในช่วงนี้จะยังมีลักษณะชาตินิยมแต่ได้อ่อนแรงลงไปมาก

“...ความเชื่อชาตินิยมได้รับการขัดเกลาให้เข้ากับสถานการณ์และอำนาจกดดันจากภายนอก โดยเฉพาะจากอังกฤษและฝรั่งเศส ลัทธิชาตินิยมเพื่อความยิ่งใหญ่ไพศาลของชาติไม่อาจกลับมาเป็นนโยบายหลักของรัฐบาลอย่างเปิดเผยได้ แต่การสร้างนโยบายต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกของไทยในระยะหลังนี้ แสดงถึงอิทธิพลของหลักการชาตินิยมแทบทั้งสิ้น เช่น นโยบายการแสวงหาพันธมิตรที่จะช่วยพิทักษ์รักษาเกียรติศักดิ์และความมั่นคงของชาติ

ในระยะปี ๒๔๙๓ และการเข้าร่วมเป็นภาคีขององค์การป้องกันร่วมกันแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หรือนโยบายเกี่ยวกับการศึกษาที่ยังคงเน้นถึงควมมีอำนาจของชาติไทยในอดีต และยังคงสนับสนุนการแสดงละครอิงประวัติศาสตร์ เพื่ออบรมภูมิปัญญาเยาวชนของชาติ ให้ตระหนักถึงความสำคัญของชาติและสำนึกถึงความรักชาติ”^{๑๘}

บทบาทของรัฐบาลในช่วงนี้จะคลายความขึงขังลงไปมาก ฉะนั้นสังขัจจิ่งไม่จำเป็นที่จะต้องพยายามเน้นหรือสนับสนุนนโยบายของรัฐบาลเท่าในช่วงแรก และบทบาทของสังขัจจิ่งก็เริ่มจะเปลี่ยนไปตามนโยบายของรัฐบาลด้วยคือต่อต้านคอมมิวนิสต์ในระยะแรก ส่วนระยะช่วงหลังก็จะมีนโยบายเปลี่ยนไปอีก คือ เริ่มสนใจในบทบาทของสาธารณรัฐประชาชนจีน งานเขียนของสังขัจจิ่งเปลี่ยนแปลงไปด้วยคือ จะคลายความขึงขังในการสนับสนุนนโยบายของรัฐบาลหรือออกมาโดยตรงเช่นเดิม แต่จะออกมาในลักษณะแฝงหรือกล่าวถึงแบบอ้อม ๆ แทน ลักษณะงานเขียนของสังขัจจิ่งในช่วงนี้จึงอาจสรุปออกมาได้ดังนี้

ก. *แบบชาตินิยม* จากนโยบายที่สนับสนุนชาตินิยมอย่างหนัก มาเป็นแบบผ่อนคลายลงไปมาก งานเขียนของสังขัจจิ่งในช่วงนี้จึงผ่อนคลายไปตามนโยบายของรัฐบาล จะออกมาในรูปของการเล่าเรื่องแบบบรรยาย พรรณนา มากกว่าการแสดงออกมาโดยตรงหรือออกมาในรูปเรียกร้องให้ทำตามโดยตรง แต่ก็มักสอดแทรกความคิดชาตินิยมในงานเขียนในรูปแบบของการพรรณนา และออกมาแบบอ้อม ๆ บ้าง

จากคำนำเรื่อง เรื่องของเอเชีย ที่ได้กล่าวถึงพิชัยสงครามระหว่างประเทศ ที่ประกอบด้วยการต้องนึกถึงประโยชน์ของชาติตนให้อยู่เหนือสิ่งอื่นใด หรือจากเรื่อง เยี่ยมไทยอาหมสายเลือดของเราที่สังขัจจิ่งเสนอความเชื่อที่ว่า คนไทยมาจากน่านเจ้า และเป็นสายเลือดเดียวกับไทยอาหม ซึ่งความเชื่อนี้เป็นการสนับสนุนแนวความคิดของหลวงวิจิตรวาทการที่พยายามมองความยิ่งใหญ่ของชาติไทยในอดีต เช่น ความตอนหนึ่งที่สังขัจจิ่งเขียนไว้ว่า “ข้าพเจ้าไม่รู้ลืม และเตือนใจให้นึกถึงชาติกำเนิดของไทยแต่โบราณ ซึ่งเดิมเคยเป็นชาติใหญ่ในเอเชีย ตัวอย่างก่อนเก่ากว่าจีน”^{๑๙}

นับว่าเป็นการใช้ประวัติศาสตร์เป็นเครื่องจูงใจให้เห็นความยิ่งใหญ่ของชาติไทย และยังช่วยสนับสนุนแนวความคิดเช่นนี้ของหลวงวิจิตรวาทการ ที่ได้ ใช้ประวัติศาสตร์สนองนโยบายของรัฐบาลในขณะนั้น

๑๘. กอบเกื้อ สุวรรณทัต เพียร, “การเขียนประวัติศาสตร์แบบชาตินิยม : พิจารณาหลวงวิจิตรวาทการ” ใน *วารสารธรรมศาสตร์*, ปีที่ ๖ เล่มที่ ๑ หน้า ๑๖๗-๑๖๘.

๑๙. สังขัจจิ่ง พรีโนทัย, *เยี่ยมไทยอาหมสายเลือดของเรา* (พระนคร, เสถียรภาพ, ๒๔๙๗) หน้า ๕.

ข. **แบบทฤษฎีมหาบุรุษ** งานเขียนของสังข์ยังมุ่งเน้นไปยังบทบาทของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง โดยเฉพาะ **บทบาทของผู้นำของประเทศ** ซึ่งบางครั้งก็เป็นบทบาทของผู้นำในอดีต บางครั้งก็ในปัจจุบันเช่น เรื่องเที่ยวอินเดีย ก็จะกล่าวถึงบทบาทของกษัตริย์ราชวงศ์โมกุลว่า แต่ละองค์ได้สร้างหรือทำประโยชน์อะไรให้แก่อินเดียบ้าง หรือจากเรื่อง **เตอร์กที่ไค้** ก็มีการกล่าวถึงบทบาทของผู้นำ คือ **เคมาลที่มีบทบาทคล้ายผู้นำไทยในขณะนั้นคือ จอมพล ป. พิบูลสงคราม** ไม่ว่าจะเป็นการดำเนินการนโยบายชาตินิยมการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรม การเปลี่ยนแปลงตัวอักษร เปลี่ยนแปลงระบบการปกครองของตุรกีที่ให้ยกเลิกระบบสุลต่าน ซึ่งจะแสดงให้เห็นถึงความสำเร็จในการดำเนินการตามนโยบายเช่นนี้ของตุรกี นอกจากนี้ยังเสนอความคิดด้วยว่า **มหาบุรุษนั้นจะประสบความสำเร็จ เมื่อ ๑. นำชาติไปสู่เอกราช ๒. มีลักษณะผู้นำ และกระทำเพื่อผลประโยชน์ของชาติเป็นหลัก**

ค. **เป็นการแก้แทนในสิ่งที่รัฐบาลก่อนได้ทำไว้** จากเรื่อง **ความนึกในกรุงขัง** จะมีหลายตอนที่พยายามแสดงให้เห็นว่า **สิ่งที่คนในรัฐบาล โดยเฉพาะจอมพลป. ทำไปในการเป็นรัฐบาล** คราวแรกนั้นทำไปโดยเจตนาบริสุทธิ์และเพราะความรักชาติ เช่น ตอนที่สังข์ได้ยกคำของคุณพระราชธรรมที่เป็นผู้หนึ่งที่ถูกจับกุมในครั้งนั้นด้วยว่า **“เพราะรักชาติเกินไปจึงต้องเป็นดังนี้”**^{๒๐} หรือข้อความที่เคยยกมาแสดงแล้ว คือ **เรื่องทำไมจอมพลจึงเผด็จการ** อีกตัวอย่างหนึ่งก็คือ **ความรู้สึกของผู้ต้องถูกจำคุก “คุกตรงจึงไม่ใช่ของหวาดเสียว สำหรับผู้เต็มใจสละตนเองให้แก่ชาติบ้านเมืองหรือแก่ประโยชน์ส่วนรวมของประชากรราษฎร์”**^{๒๑} นอกจากนี้ยังกล่าวถึงสาเหตุที่รัฐบาลเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่น และจากเรื่อง **เตอร์กที่ไค้** ในการกล่าวถึงการดำเนินการของเคมาลที่มีหลาย ๆ สิ่งที่คล้ายคลึงกับการดำเนินการของรัฐบาลจอมพลป. มาก และสังข์ก็เขียนบรรยายให้เห็นว่า **สิ่งที่เคมาลกระทำลงไปนั้นได้สร้างประโยชน์และเป็นผลดีแก่ประเทศตุรกีมากมาย** เหมือนกับเป็นการย้ำให้เห็นว่า **การดำเนินการต่าง ๆ ของรัฐบาลหากไม่ล้มเลิกไปก็จะเป็นผลดีแก่ไทย เช่นเดียวกัน**

ง. **วิธีการเขียน** วิธีการเขียนของสังข์แทบจะ**ไม่มีการเปลี่ยนแปลงเลย** โดยเฉพาะในเรื่องของการอ้างอิง และการระบุวันเวลาที่เขียน การอ้างอิงนั้นแม้บางครั้งจะบอกที่มาของข้อมูลที่นำมาบ้าง แต่ก็อ้างแบบหละหลวม เช่น บอกเพียงแต่ชื่อหนังสือที่เอาข้อมูลมาเท่านั้น แต่อย่างไรก็ตามงานเขียนส่วนใหญ่ของสังข์ในช่วงนี้ **จะเป็นเชิงสารคดีท่องเที่ยว** สังข์จึงไม่เห็นความจำเป็นใน

๒๐. สังข์ พัทธินทัย, *ความนึกในกรุงขัง* หน้า ๑๔๐

๒๑. สังข์ พัทธินทัย, *เพ็ญอังก*, หน้า ๔๗

การอ้างอิง เพราะอาจเห็นว่าจะเป็นวิชาการเกินไปก็ได้ แต่ในเรื่องการระบุวันเวลาที่เขียน จะไม่พยายามบอกไว้เลย บางเล่มจะไม่มีคำนำด้วยซ้ำ ทำให้ต้องคาดคะเนประมาณเวลาที่เขียนเอง ซึ่งบางครั้งก็ทำไม่ได้เพราะไม่เขียนถึงเลย

อย่างไรก็ตามงานเขียนในระยะนี้จะมีการนำข้อมูลจากแหล่งอื่น ๆ มาสนับสนุนข้อเขียนหรือเน้นความหนักแน่นแก่ข้อเขียนของสังข์มากขึ้น แต่ก็บอกเพียงแต่ว่าเป็นข้อมูลของใคร เช่นในเรื่อง *ไทยอาหมส่ายเลือดของเรา* ก็จะมีการอ้างข้อมูลของนักวิชาการอื่น ๆ ไว้ด้วยเมื่อพูดถึงความเป็นมาของชาติไทย

งานเขียนในช่วงนี้ของสังข์ จึงแสดงให้เห็นความเกี่ยวพันของบทบาทของสังข์และสภาพการณ์ทางการเมืองได้ ไม่เด่นชัดนัก เพราะไม่ได้เขียนออกมาตรง ๆ และขึงขังเช่นเดิม และส่วนมากเป็นงานประเภทสารคดีท่องเที่ยวจึงยากจะแทรกความคิดความเชื่อของตนลงไปได้มาก แต่อย่างไรก็ยิ่งสะท้อนให้เห็นนโยบายของรัฐบาลที่ผ่อนคลายนโยบายที่เคยรุนแรงลงไปมาก

๓.๓ ระยะที่จอมพล ป. พิบูลสงครามขึ้นอำนาจทางการเมืองจนถึงปัจจุบัน

(๒๕๐๐- ปัจจุบัน)

หลังจากที่จอมพล ป. พิบูลสงครามต้องสิ้นสุดอำนาจทางการเมืองเมื่อถูกจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ปฏิวัติและก้าวขึ้นมาเป็นอำนาจทางการเมืองแทน นโยบายของรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์จะมีนโยบายชาตินิยมที่เน้นความรักชาติคล้ายนโยบายของจอมพล ป. แต่จะต่างกันตรงที่ *รัฐบาลของจอมพลสฤษดิ์ มีนโยบายต่อต้านคอมมิวนิสต์ ในขณะที่นโยบายของจอมพลป. ในระยะหลัง ๆ เริ่มสนใจที่จะมีความสัมพันธ์กับสาธารณรัฐประชาชนจีน* เห็นได้จากบทบาทของสังข์ที่เปลี่ยนไปในช่วงนี้ และนอกจากนี้ยังต่างกันในเรื่องของ*ความจงรักภักดี*ที่จอมพลสฤษดิ์ “เน้นถึงความรักชาติที่แสดงออกในด้านความจงรักภักดีต่อประเทศชาติและราชบัลลังก์มากกว่าที่จะยกย่องชาติให้มีรัศมีกลมกลืนความสำคัญของสถาบันกษัตริย์ตั้งจอมพล ป. พิบูลสงคราม”^{๒๒}

เหมือนนโยบายของรัฐบาลออกมาเช่นนี้ ทำให้สังข์ต้องถูกความผันผวนทางการเมืองเล่นงานในข้อหาฝ่าฝืนคอมมิวนิสต์ ในปี พ.ศ. ๒๕๐๑ บทบาทของสังข์จึงตกต่ำและหายไปจากวงการเมืองงานเขียนของสังข์ในช่วงนี้มีไม่มากนัก ซึ่งอาจเป็นเพราะสังข์ต้องอยู่ในเรือนจำในระยะหนึ่ง จึงไม่มีเวลาเขียนหนังสือ หรืออาจเป็นเพราะสังข์ไม่ต้องการผลิตงานเขียนออกมาก็ได้ ดังคำสัมภาษณ์

๒๒. กอบแก้ว สุวรรณทัต-เพียร, *อ้างแล้ว* หน้า ๑๖๕.

ที่สังข์ได้ ให้แก่นั่งสี่ฉบับหนึ่งว่า ต้องการใช้ชีวิตในวัยชราด้วยการอ่านหนังสือและไม่ต้องการเป็น
ข่าวเพื่อต้องการให้ชื่อเสียงหายไปจากวงการเมือง^{๒๓}

งานเขียนของสังข์ในช่วงนี้จะมีเพียง ๔ เล่มเท่านั้น ซึ่งนับได้ว่าน้อยหากเปรียบกับงาน
ของสังข์ในช่วงก่อน แต่แม้ว่าผลงานจะออกมาน้อยชิ้นก็ตาม แต่จะเห็นความเปลี่ยนแปลงหลาย
อย่างในงานเขียนของสังข์ อันเป็นการเปลี่ยนแปลงที่น่าสนใจทีเดียว

งานเขียนที่ออกมาในช่วงนี้ ได้แก่ เรื่อง

๑. จินก่อนพุทธกาล

จุดมุ่งหมายในการเขียน สังข์ได้บอกไว้ว่า เพื่อให้ประโยชน์ในการศึกษาประวัติศาสตร์จีน
เพราะจีนกับไทยมีความสัมพันธ์สนิทสนมใกล้ชิดกัน เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นแก่ชาติหนึ่ง ย่อมส่งผล
สะท้อนไปถึงอีกชาติหนึ่งเสมอ

ระยะเวลาที่เขียน ผู้เขียนไม่ได้ระบุไว้ แต่ประมาณว่า ราว ๆ พ.ศ. ๒๕๐๗

เนื้อเรื่องย่อ เป็นการกล่าวถึงลักษณะของประเทศจีนยุคปัจจุบัน (มิได้ระบุว่าเป็นปี พ.ศ.
ใด) กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างชาติไทยกับชาติจีน ตั้งแต่การสืบเชื้อสายจากเผ่าพันธุ์เดียวกันมี
การวิเคราะห์ถึง “คำ” ในภาษาไทยที่คล้ายคลึงกับภาษาจีน เล่าความเป็นมาของชนชาติไทย โดย
อ้างถึงหนังสือเรื่อง “The Tai Race” ที่สันนิษฐานว่า ไทยอพยพกันมาจากประเทศจีน ต่อมา
เป็นการเริ่มเรื่องประวัติศาสตร์ของจีนด้วยการกล่าวถึงที่มาของจีนโดยยกตำนาน การเกิดแผ่นดินจีน
จากหนังสือไคเก็ก และเน้นเรื่องราวของกษัตริย์และราชวงศ์ที่ปกครองจีนยุคแรก ๆ นอกจากนี้ยัง
แทรกเรื่องโบราณคดีประกอบไว้ด้วย เรื่องจบลงในสมัยราชวงศ์ซาง เมื่อ ๕๖๙ ปีก่อนพุทธศั
กราช

๒. ฐานะของสตรีไทย แต่โบราณถึงปัจจุบันกาล

จุดมุ่งหมายในการเขียน เพื่อลงในหนังสือที่ระลึกในงาน ฉาปนกิจศพ ซึ่งผู้ตายมีหน้าที่
เป็นส.ส. หญิง จึงอยากเขียนถึงบทบาทของสตรีไทยในยุคต่าง ๆ เพื่อก่อให้เกิดความคิดในเรื่องการ
ต่อสู้เพื่อสิทธิเสมอภาคของสตรีไทย

ระยะเวลาที่เขียน ไม่ได้ระบุไว้ แต่ประมาณได้ว่าราว พ.ศ. ๒๕๑๒-๒๕๑๓

เนื้อเรื่องย่อ ได้กล่าวถึงคัมภีร์ต่าง ๆ ของอินเดียที่เป็นพื้นฐานของกฎหมาย ขนบธรรมเนียม
นิยมของไทยเกี่ยวกับสถาบันครอบครัว กฎหมายต่าง ๆ สมัยอยุธยาที่กล่าวถึงบทบาทของสตรีไทย

๒๓. จากบทสัมภาษณ์ สังข์ พัธโนทัย ในหนังสือวิเคราะห์ข่าว *ไทยนิกร*, อ้างแล้ว, หน้า ๘-๙

เช่น กฎหมายลักษณะผังเมียบ และย้งนำจดหมายเหตุของลาลูแบร์ที่พูดถึงบทบาทสตรีมาลงไว้ด้วย ต่อมาพูดเกี่ยวกับกฎหมายสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ โดยจะแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับวิวัฒนาการของ กฎหมายลักษณะผังเมียบตั้งแต่สมัยพระเจ้าอู่ทอง จนถึงสมัยพระพุทธรยอดฟ้า นอกจากนี้ยังพูดถึง อ้าแดงเหมือนว่าเป็นหญิงไทยท่านแรกที่ยู้อีสทธิของสตรี และมาถึงฐานะของสตรี ในปัจจุบัน

๓. พระเจ้าปราชสาทอง

จุดประสงค์ในการเขียน ไม่ได้ระบุไว้เลย โดยเฉพาะเล่มนี้จะไม่มีการนำด้วย

ระยะเวลาที่เขียน ไม่ได้ระบุไว้ แต่ที่พิมพ์เป็นปีพ.ศ. ๒๕๑๖ จึงประมาณว่าเขียนในช่วงเวลาเดียวกันนี้

เนื้อเรื่องย่อ เป็นพระประวัติของพระเจ้าปราชสาทอง ตั้งแต่ก่อนเสวยราชย์ ภารกิจการต่างๆ ที่ทรงกระทำ การปราบดาภิเษก การจัดการบริหารปกครองบ้านเมือง โดยจะมีการวิจารณ์ถึงกำเนิดของพระองค์ อุปนิสัย การเข้ามามีบทบาททางการเมือง การขึ้นเป็นกษัตริย์ บทบาทระหว่างปกครองราชย์ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในรัชสมัยของพระองค์จนถึงสิ้นสุทธรัชกาล ซึ่งการวิจารณ์ส่วนใหญ่เป็นการนำข้อมูลมาจากหนังสือเรื่อง Description of the Kingdom of Siam ของ ฟานฟลิต หรือที่เรารู้จักกันว่า วันวลิต* และยังได้จากเอกสารจดหมายเหตุของชาวต่างชาติ

๔. เทียวเมืองแต่จีว : ความสัมพันธ์ระหว่างพระเจ้าตากสินกับพระเจ้ากรุงจีน

จุดมุ่งหมายในการเขียน เมื่อได้ไปเที่ยวแต่จีว ทำให้รู้กว้างขวางขึ้นเกี่ยวกับชาติกำเนิดของพระเจ้าตากสิน จึงเห็นว่า ถึงเวลาที่จะแต่งหนังสือเรื่องนี้ขึ้นเป็นเล่ม

ระยะเวลาที่เขียน ไม่ได้ระบุไว้อีกเช่นกัน แต่ประมาณว่าราวพ.ศ. ๒๕๒๑-๒๕๒๒ เพราะสังข์ได้บอกไว้ที่ค่านำว่า เขียนขึ้นเมื่อกลับจากเมืองแต่จีว แต่ช่วงหลังป่วยเป็นอัมพาตจึงหยุดเขียนไประยะหนึ่ง เมื่อหายแล้วจึงได้เขียนต่อจนจบ

เนื้อเรื่องย่อ ในช่วงแรกเป็นการบรรยายสิ่งต่าง ๆ หรือสถานที่ที่สังข์ได้ไปเยือน ซึ่งก็ได้สอดแทรกความคิดเห็น และความรู้ทางประวัติศาสตร์ไว้ในเนื้อหาด้วย เป็นการบรรยายตั้งแต่การได้รับเชิญไปเยือน และสังข์ขอไปเมืองแต่จีวด้วยให้เหตุผลว่าเป็นถิ่นฐานเดิมของบรรพบุรุษของสังข์ สังข์ได้ไปเยือนสถานที่ต่าง ๆ และมียกย่องความสามารถของคนจีนในการสร้างหรือดำเนินการต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อประเทศ ในการแก้ไขประเทศจากความอดอยากให้สามารถเป็นอยู่อย่าง

* วันวลิตเป็นผู้แทนทางการค้าของฮอลันดาในกรุงศรีอยุธยา อยู่ที่กรุงศรีอยุธยา ๙ ปี (๒๑๗๖-๒๑๘๕) ได้เขียนหนังสือเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไทย ๓ เล่มด้วยกันคือ พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา จดหมายเหตุวันวลิต และเรื่องการพรรณนาเรื่องราวอาณาจักรสยาม ซึ่งคือเล่มที่สังข์ใช้เป็นข้อมูลนั่นเอง

สบาย และพัฒนาประเทศทางด้านต่าง ๆ ทั้งด้านเกษตรกรรม อุตสาหกรรม เทคโนโลยีได้ก้าวหน้ายิ่งขึ้น นอกจากนั้นยังมีข้อถกเถียงความคิดเกี่ยวกับเรื่องของแกงค์ ๔ คน ว่าเป็นผู้เลวร้ายและทำความเสียหายแก่เงินมากมายขณะยังมีอำนาจอยู่ ส่วนในช่วงที่สอง เป็นการเล่าพระราชประวัติของพระเจ้าตากสิน โดยเล่าตั้งแต่ชาติกำเนิด การรับราชการ ความสามารถ จนเมื่อต้องเสียกรุง และการดำเนินการของพระเจ้าตากสินหลังการเสียกรุงจนสามารถกอบกู้เอกราชได้สำเร็จ และยังคงกล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับจีนโดยยกจดหมายเหตุของจีนมาประกอบ

งานเขียนทั้ง ๔ เล่ม ที่พบในช่วงเวลานี้ มีความเปลี่ยนแปลงไปมากทั้งวิธีการเขียน เนื้อหาข้อมูลที่น่ามาเสนอ การค้นคว้า เป็นการเปลี่ยนแปลงที่พัฒนาขึ้น แต่ยังมีบางอย่างที่ยังไม่เปลี่ยนแปลงหรือพัฒนามากนัก คือเรื่องของการใช้หลักฐานอ้างอิง ซึ่งในช่วงนี้หากเราพิจารณาดูชีวิตและบทบาทของสังข์ที่ไม่มีบทบาทหรือมีหน้าที่ในรัฐบาลแล้ว จึงดูเหมือนสังข์มีอิสระในการผลิตงานเขียนออกมา แต่ลักษณะงานเขียนที่ออกมาก็ยังมีอะไรเคลือบแฝงอยู่ ซึ่งเราก็ไม่อาจทราบได้ว่าสังข์จะมีเบื้องหลังในการผลิตงานเขียนออกมาหรือไม่

อย่างไรก็ตามเมื่อศึกษางานเขียนในช่วงนี้ของสังข์ อาจประมวลลักษณะเด่น ๆ ได้ดังนี้

ก. ด้านการมองประวัติศาสตร์ จากการมองประวัติศาสตร์แบบชาตินิยมในงานเขียนช่วงแรก สังข์เริ่มที่จะมองประวัติศาสตร์เปลี่ยนไป คือ จะไม่มองประวัติศาสตร์เช่นเดิม หรือเขียนสนับสนุนความคิดชาตินิยมไว้ในเนื้อหาอีก ซึ่งก็อาจเป็นเพราะสังข์ ไม่มีบทบาทหรือตำแหน่งทางการเมืองอีกแล้ว และยุคของชาตินิยมที่รุนแรงก็گذรผ่านไปอีกแล้วด้วย งานเขียนช่วงหลังก็เว้นที่จะกล่าวถึงเรื่องนี้

นอกจากนี้การมองบทบาทผู้นำตาม 'ทฤษฎีมหาบุรุษ' พบว่าบางครั้งจะเปลี่ยน แต่บางครั้งก็ดูเหมือนไม่เปลี่ยน ตัวอย่างเช่น การมองบทบาทของพระเจ้าปราสาททอง ในหนังสือเรื่อง 'พระเจ้าปราสาททอง' ที่สังข์ไม่มองบทบาทของผู้นำเพียงด้านดีด้านเดียวเท่านั้น แต่เริ่มมองบทบาทของพระเจ้าปราสาททองด้านไม่ดีด้วยโดยหาหลักฐานอื่นมาสนับสนุนข้อเขียน เช่น การเสนอข้อเขียนของ M. Turpin จากหนังสือ ประวัติศาสตร์สยาม ที่กล่าวถึงความโหดร้ายทารุณของพระเจ้าปราสาททอง^{๒๔} เพื่อนำมาสนับสนุนความเชื่อที่ว่า พระเจ้าปราสาททองโหดร้ายพอที่จะทำให้โอรสพระชนเรศวรต้องคุ้มตีคุ้มร้ายไป เป็นการมองประวัติศาสตร์ที่เหมือนว่าจะ กว้างขึ้น เพราะเริ่มที่จะตีความข้อมูลในพงศาวดาร โดยไม่เชื่อพงศาวดารของไทยเพียงด้านเดียวอีกแล้ว แต่อย่างไรเราก็จะเห็นว่า

๒๔. สังข์ พัทธโนทัย, พระเจ้าปราสาททอง (กรุงเทพฯ, โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๑๖), หน้า ๒๓๕-๒๓๗.

สังข์ไม่ได้วิเคราะห์ข้อมูลที่นำมาประกอบไว้เลย เช่น จะเชื่อข้อมูลที่ได้จากวันวลิต โดยไม่วิเคราะห์ว่าเป็นข้อเท็จจริงเพียงใด เช่น เรื่องโอรสของพระนเรศวร ที่สังข์อ้างว่าวันวลิตกล่าวไว้ว่า มีอยู่องค์หนึ่ง ซึ่งเรื่องพระนเรศวรมีโอรสหรือไม่นั้นยังเป็นที่ถกเถียงอยู่ในวงการประวัติศาสตร์ไทย แต่สังข์กลับด่วนสรุปและเชื่อในข้อมูลของวันวลิตเลย

แต่อย่างไรก็ตาม แม้ว่างานเขียนเรื่อง พระเจ้าปราสาททอง ได้มองบทบาทผู้นำเปลี่ยนไป แต่เป็นที่น่าสังเกตว่าในเรื่องล่าสุดของสังข์ คือ เรื่อง เทียวเมืองแต้จิ๋ว ฯ สังข์จะกลับมามองบทบาทของผู้นำแบบเดิมอีก คือ มองบทบาทของพระเจ้าตากสินในด้านดีเท่านั้น หรือในการที่พยายามแก้ข้อกล่าวหาที่เกี่ยวกับพระเจ้าตากสินที่ปรากฏในประวัติศาสตร์ไทย ตัวอย่างเช่น ตอนที่พระเจ้าตากสินให้ประหารหม่อมห้ามที่เป็นชู้อย่างทารุณ ก็จะไม่กล่าวอย่างติเตียนต่อการกระทำนี้ เพียงแต่บอกว่า “การสังหารอย่างทารุณนี้ คงเกิดจากความแค้นแค้นสาหัสของเจ้าตากว่า ลูกเจ้ากรุงเก่าจนถึงจะเลี้ยงเท่าไร ก็ไม่เชื่อ ไม่ภักดีด้วยแน่นอน”^{๒๕} และจะแก้แทนให้ด้วยว่า เมื่อประหารแล้วก็ไม่สบายพระทัย ตรัสว่าจะตายตาม และใครจะตายตามบ้าง ซึ่งตอนนั้นในประวัติศาสตร์จะเน้นให้เห็นว่า ทรงวิกลจริต แต่สังข์จะกล่าวแก้ว่า “การที่บอกว่า จะตายตามหม่อมอุบลนั้น แสดงถึงความรักอันสุจริตที่มีอยู่ต่อหญิงคนรัก ส่วนที่ถามว่า ใครจะตายกับกูบ้างนั้น ก็เพื่อจะลองใจคนใกล้ชิดดู จึงมิใช่ว่า ทรงวิกลจริตไปแล้วแต่อย่างใด”^{๒๖} การพยายามแก้ข้อกล่าวหาแทนนี้ อาจเป็นไปได้ว่า เป็นความพยายามที่จะเน้นน้ำหนักของข้อเขียนในส่วนที่เกี่ยวข้องกับพระเจ้าตากสินที่มีเชื้อสายจีน อันเป็นจุดสำคัญที่เป็นจุดมุ่งหมายในการเขียนเรื่องนี้ขึ้นมาเพื่อกล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับจีนที่มีมานาน จึงต้องการสร้างภาพของพระเจ้าตากสินในรูปแบบของกษัตริย์ที่กล้าหาญ ฉลาด และเก่งกล้า

จึงเป็นไปได้ว่า งานเขียนช่วงหลังสุดของสังข์ก็ยังคงเป็นงานเขียนที่มีจุดมุ่งหมายแอบแฝงในการเขียนอยู่เช่นเดิม เพราะบทบาทช่วงหลังของสังข์เป็นบทบาทที่ส่งเสริมและสนับสนุนความสัมพันธ์กับสาธารณรัฐประชาชนจีน

นอกจากนั้น ยังเสริมความเป็นมหาบุรุษของพระเจ้าตากสิน โดยการนำข้อมูลกนิหิรที่เกิดขึ้นแก่พระองค์มากล่าวไว้ เช่น นำมาจากหนังสือเรื่อง “กนิหิรบรรพบุรุษ” ที่เน้นถึงบุญญา-

๒๕. สังข์ พิศโนทัย, เทียวเมืองแต้จิ๋ว - ความสัมพันธ์ระหว่างพระเจ้าตากสิน กับพระเจ้ากรุงจีน, (กรุงเทพฯ, ศูนย์การพิมพ์) หน้า ๒๐๖.

๒๖. สังข์ พิศโนทัย, เท็จอ้าง, หน้า ๒๐๗.

วิธีการของพระองค์ ดังเมื่อกล่าวถึงพระวรกายของพระองค์ว่า “ได้สัดส่วนเป็นสี่เหลี่ยมผดุงพุทธลักษณะของพระพุทธเจ้า”^{๒๗}

กล่าวโดยสรุปก็คือ การมองประวัติศาสตร์ของสังข์ยังไม่เปลี่ยนแปลงไปเท่าใดนัก แม้ว่าบางครั้งจะเปลี่ยนไปอย่างน่าแปลกใจ แต่ก็ยังกลับมามองในลักษณะเดิมอีก ซึ่งอาจสรุปได้ว่า อาจเป็นเพราะจุดมุ่งหมายในการเขียนแต่ละครั้งจะแตกต่างกัน จึงทำให้การมองแตกต่างกันไปด้วย

- **วิธีการเขียน** วิธีการเขียนของสังข์ยังเน้นการเขียนที่ให้รายละเอียดเป็นส่วนใหญ่ และเขียนเล่าเรื่องไปตามลำดับเหตุการณ์ ตามวัน เดือน ปี ยังขาดการวิเคราะห์ข้อมูลที่น่ามาเสนอ แต่มักเป็นการนำข้อมูลที่สังข์เห็นด้วยมาเรียบเรียงเป็นเรื่องยาว อย่างไรก็ตามบางครั้งก็ได้แสดงความคิดเห็นหรือวิพากษ์วิจารณ์ลงในเนื้อหาด้วย วิธีการเขียนของสังข์จึงอาจสรุปได้ว่า มีการเปลี่ยนแปลงหรือไม่เปลี่ยนแปลงทางด้านใดบ้าง

- **การอ้างอิงเอกสาร** การอ้างอิงยังคงหละหลวมอยู่ คือ บางครั้งจะบอกเพียงแต่นำข้อมูลมาจากหนังสือเล่มใด แต่ก็ไม่ได้ให้รายละเอียดไปกว่านั้น ซึ่งพบอยู่ในงานเขียนทั้ง ๔ เล่มหลังนี้ ตัวอย่างเช่น เรื่อง เทวเมืองแต่จีวฯ สังข์มักยกข้อความจากเอกสารที่เรียกว่า “จดหมายเหตุจีนตะวันออก” หรือเขียนหลงตงฮวาลู่ และจะบอกเล่มที่เท่าใด แต่ก็ไม่ได้ให้รายละเอียดไปกว่านั้น เช่น ตีพิมพ์เมื่อไร ที่ไหน ทำให้ยากต่อการค้นคว้าเพิ่มเติมหรือตรวจสอบข้อมูลนั้น ๆ หรือการอ้างอิงจากพงศาวดาร บางครั้งก็ไม่ระบุให้ชัดเจนว่านำมาจากฉบับใด หน้าเท่าไร

เป็นที่น่าสังเกตว่า สังข์ไม่เห็นความสำคัญของเชิงอรรถเลย แม้ว่าบางเล่มเช่นเรื่อง ฐานะของสตรีไทยฯ จะมีเชิงอรรถปรากฏอยู่ในตอนต้น ๆ ของข้อเขียน แต่ก็เฉพาะตอนต้น ๆ เท่านั้น ส่วนเล่มอื่นไม่มีเลย

- **การตรวจสอบข้อมูล** สังข์เริ่มใช้ข้อมูลมากขึ้น เมื่อมีปัญหาข้อมูลไม่ตรงกัน จึงมีการตรวจสอบ เช่นเรื่อง จีนก่อนพุทธกาล ที่สังข์ระบุได้ในคำนำว่า รวบรวมใจความมาจากพงศาวดารที่แปลเป็นไทย โดยนำไปตรวจรวมกับประวัติศาสตร์จีนที่เขียนเป็นภาษาอังกฤษ หรือตรวจสอบกับพงศาวดารจีนฉบับอักษรณ์ที่เรียกว่า เอ้อสี่อู่สี่

- **การใช้เอกสารต่างประเทศ** สังข์เริ่มใช้เอกสารต่างประเทศมาประกอบในงานเขียนของเขา ซึ่งจะทำให้การมองประวัติศาสตร์กว้างออกไป ไม่จำกัดอยู่เพียงข้อมูลเฉพาะของไทย ที่มักเป็นตำนาน พงศาวดาร ซึ่งบางครั้งไม่ทำให้เกิดความคิดหรือให้ข้อมูลใหม่ๆ เลย เอกสารที่สังข์ใช้ เช่น

๒๗. สังข์ พัทธโนทัย, *เพ็ญอังก*, หน้า ๑๔๕.

ในเรื่อง จันทกัณฑ์พุทธกาล ที่ใช้เอกสารจีน เรื่อง ฐานะของสตรีไทย ๆ ก็ใช้หนังสือวรรณคดี
มนุษยศาสตร์ มาประกอบการเขียน หรือเรื่อง พระเจ้าปราสาททอง ที่นำเอาจดหมายเหตุต่างประเทศ
เทศมาประกอบ เช่น จดหมายเหตุญี่ปุ่น จดหมายเหตุเซอร์ เออร์เนส ซาเตา หรือหนังสือเรื่อง
Description of the Kingdom of Siam ของวันวลิต เป็นต้น และในเล่มล่าสุด คือ เทียวเมืองแต่จิว^{๒๘}
ที่ใช้จดหมายเหตุจีน พงศาวดารพม่า มาประกอบ

การใช้เอกสารต่างประเทศนั้นเป็นคาบสองคม เพราะข้อมูลที่ให้อาจไม่ตรงกับความเป็น
จริง และเป็นการมองด้วยสายตาของคนชาติอื่น การใช้หลักฐานจากเอกสารต่างประเทศจึงควรมีการ
ประเมินคุณค่าก่อนว่า น่าเชื่อถือเพียงใด เช่น ในกรณีที่สังข์ใช้ข้อมูลของวันวลิตเป็นส่วนใหญ่ใน
เรื่องพระเจ้าปราสาททอง ซึ่งเอกสารของวันวลิตนั้นพบว่า จะมีอคติในการเขียนอยู่มาก^{๒๙} อย่างไร
ก็ตามเอกสารจากต่างประเทศ ทำให้สังข์เริ่มประเมินคุณค่าพงศาวดารของไทยว่า อาจไม่ถูกต้องนัก
เช่นเมื่อได้เปรียบเทียบพงศาวดารไทยกับข้อมูลที่ได้จากวันวลิตว่า ฟานพลิต เล่าถึงความมั่งมากใน
กามคุณ และการกระทำอันโหดร้ายของพระเจ้าปราสาททองไว้มาก พระราชพงศาวดารของเราไม่
กล่าวถึงเลย เพราะต้องการให้มองดูพระเจ้าปราสาททองในด้านดีด้านเดียว^{๓๐}

- การระบุเวลาที่เขียน เป็นข้อบกพร่องที่สังข์ไม่เคยแก้ไขเลย แม้กระทั่งเรื่องเทียวเมือง
แต่จิว ๆ ที่เป็นผลงานชิ้นล่าสุดของสังข์

จากการศึกษางานเขียนทั้ง ๓ ช่วงจะสังเกตเห็นถึงความเปลี่ยนแปลงในงานเขียนของสังข์
ซึ่ง ความเปลี่ยนแปลงนี้มักสอดคล้องกับบทบาทของสังข์ที่เปลี่ยนแปลงไป และมักขึ้นอยู่กับสภาวะ
ทางการเมืองในขณะนั้นด้วย จึงอาจสรุปลักษณะงานเขียนทั้งหมดในเวลาทั้ง ๓ ช่วง นี้ออกเป็น

- งานเขียนในระยะเวลาที่สังข์มีบทบาทและหน้าที่ในวงการรัฐบาล
- งานเขียนในระยะเวลาที่สังข์หมดบทบาทในวงการรัฐบาล

๔. งานเขียนในระยะที่สังข์มีบทบาทและหน้าที่ในวงการรัฐบาล

หากพิจารณาอายุประวัติของสังข์ในช่วงนี้ สังข์มีหน้าที่เกี่ยวข้องอยู่ในกรมโฆษณาการซึ่ง
ต่อมาก็คือ กรมประชาสัมพันธ์ในปัจจุบันนั่นเอง กรมโฆษณาการในขณะนั้นมีหน้าที่ที่ต้องคอย

๒๘. คูรายละเอียดเกี่ยวกับเรื่องนี้ได้จาก สมบัติ จันทรวงศ์, "คำสอนทางการเมืองของวันวลิต หรือวิโทบาย
พระเจ้าปราสาททอง" ใน วารสารวรรณคดี, ปีที่ ๖ เล่มที่ ๑ หน้า ๗๒ และ ๗๘-๘๑

๒๙. สังข์ พิศนทโย, เพิ่งอ้าง, หน้า ๑๐๐ การปฏิเสธข้อมูลจากพงศาวดารของไทยของสังข์นั้น จะปรากฏอีก
ครั้งในเรื่อง เทียวเมืองแต่จิว (อ้างแล้ว) ที่สังข์เห็นว่า พงศาวดารไทยเขียนเอาใจ 'หลวงนายฤทธิ' ราช-
นัคดาของพระพุทธรักษาว่า 'คนจกพงศาวดาร ช่างประจบสอพลอหลวงนายฤทธิแท้ ๆ เหงเพราะหลวง
นายฤทธิเป็นราชนัคดาของพระบาทสมเด็จพระพุทธรักษา ๆ นั่นเอง' (หน้า ๓๖๔-๓๖๕)

ประชาสัมพันธ์นโยบายของรัฐบาล และต้องคอยเรียกร้องให้ประชาชนทำตามนโยบายของรัฐบาล ต่อมาก็ได้เป็นหัวหน้ากองหนังสือพิมพ์ ซ้ำยังเป็นคนสนิทคนหนึ่งของจอมพล ป. พิบูลสงคราม จากบทบาทของสังข์เช่นนี้ ทำให้สังข์ต้องมีบทบาทในการสนับสนุนนโยบายของรัฐบาล และช่วยดำเนินการให้นโยบายของรัฐบาลดำเนินการได้สำเร็จตามจุดมุ่งหมาย อันอาจทำให้การผลิตงานเขียนแต่ละครั้งของสังข์มักมีจุดมุ่งหมายแอบแฝงอยู่ ซึ่งความมุ่งหมายที่แอบแฝงอยู่ในเนื้อหาของเขียนของสังข์นั้นจะเป็นเพราะเหตุว่า สังข์เชื่อและเห็นด้วยกับนโยบายของรัฐบาลหรือไม่ เราไม่อาจทราบได้

งานเขียนของสังข์ที่สนับสนุนนโยบายของรัฐบาล ในช่วงแรก ๆ ก็จะออกมาตรง ๆ แต่ช่วงหลัง ๆ (๒๔๙๐-๒๕๐๑) จะออกมาโดยอ้อม ๆ เพราะนโยบายของรัฐบาลค่อนข้างคลุมเครือ ขึงขังลงไปมาก วิธีการเขียนลักษณะเช่นนี้ของสังข์อาจเรียกได้ว่า เป็น 'การเขียนประวัติศาสตร์เพื่อปัจจุบัน' คือ เขียนประวัติศาสตร์เพื่อรับใช้หรือสนับสนุนปัจจุบัน โดยเฉพาะการที่สังข์ ใช้ประวัติศาสตร์เพื่อรับใช้รัฐบาล ซึ่งเป็นวิธีการที่ไม่ถูกต้องนัก เพราะทำให้เกิดความเข้าใจผิดแก่ประชาชนผู้ซึ่งไม่เข้าใจหรือไม่รู้ถึงจุดมุ่งหมายที่แท้จริงของรัฐบาล ทำให้หลงเชื่อว่าการดำเนินการของรัฐบาล เป็นสิ่งที่ถูกต้องแล้ว เหมือนเป็นการหลอกลวงประชาชนของตนให้หลงเชื่อในการดำเนินการของตน ทั้ง ๆ สิ่งที่ตนกระทำนั้นจะเป็นผลเสียต่อประเทศชาติก็ตาม ซึ่งลักษณะเช่นนี้จะเห็นได้ทุกยุคสมัยเมื่อมีการปกครองแบบเผด็จการ

นอกจากนี้ยังเป็นการมองประวัติศาสตร์ โดยยึดหลักทฤษฎีมหาบุรุษ (Great Man Theory) ซึ่งจะพบในงานของสังข์เกือบทุกเรื่องทีเดียว และการเขียนประวัติศาสตร์ในลักษณะนี้ จะพบมากกว่าการเขียนลักษณะอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นงานเขียนของชาวต่างประเทศหรือชาวไทย สังข์เองเป็นผู้ที่ไม่ได้ศึกษาประวัติศาสตร์โดยตรง เป็นเพียงผู้สนใจประวัติศาสตร์เท่านั้น จึงได้รับอิทธิพลการเขียนเช่นนี้มากกว่าอย่างอื่น และอาจเห็นว่าเป็นการเขียนที่คนทั่ว ๆ ไปสนใจอ่านมากกว่ารูปแบบอื่น ๆ ซึ่งจากเหตุผลเช่นนี้อาจทำให้เป็นผลมาถึงวิธีการเขียนของสังข์ ที่ขาดการอ้างอิงที่ถูกต้องก็ได้ เพราะสังข์อาจคิดว่าจะทำให้งานเขียนชิ้นนั้นเป็นวิชาการเกินไป คนอ่านจะเบื่อหน่าย จึงเขียนออกมาเป็นเชิงบรรยาย เล่ารายละเอียดไปเรื่อย มีการแสดงความคิดเห็นประกอบไว้บ้างเป็นบางตอน และโดยมากผลงานในช่วงนี้ก็มักออกมาในรูปแบบความที่อ่านออกอากาศทางวิทยุ และสารคดีท่องเที่ยว จึงไม่เหมาะที่จะอ้างอิง ข้อบกพร่องอีกประการหนึ่งของสังข์ คือ การไม่ระบุเวลาที่เขียนไว้เลย ทั้งที่ตามปกติผู้เขียนมักเขียนบอกไว้ในคำนำ การไม่ทราบเวลาที่เขียนหนังสือของสังข์ จะทำให้ยากแก่การศึกษางานของสังข์มาก เพราะตั้งที่เคยวิเคราะห์ไว้แล้วว่า งานเขียนของสังข์มักเกี่ยวข้องกับช่วงเวลาที่ยังเขียนเสมอ จึงอาจเป็นสาเหตุที่ทำให้สังข์ละเลยที่จะบอกเวลาที่เขียนไว้ในงานเขียนของตนก็ได้

๕. งานเขียนในระยะที่สังข์ ไม่มีบทบาทและหน้าที่ในวงการรัฐบาล

บทบาทของสังข์ในช่วงนี้จะไม่เด่นชัดเท่าในช่วงแรก โดยเฉพาะจะไม่มีบทบาทหรือหน้าที่ในรัฐบาลแล้ว เข้าในช่วงแรก ๆ ก็ต้องถูกกุ่มขัง เมื่อถูกปล่อยก็ไม่ได้ข่าวคราวอีกเลย จะทราบแต่ว่าสังข์ได้เดินทางไปประเทศจีนหลายครั้ง บทบาทของสังข์จะเปลี่ยนไปมากที่สุดจากการศึกษาชีวิตในช่วงนี้ของสังข์ ที่ปรากฏในหนังสือต่าง ๆ หรือจากหนังสือของสังข์เอง จะเห็นว่า สังข์เริ่มเปลี่ยนบทบาทของตนตั้งแต่ปลายสมัยที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรีครั้งที่ ๒ คือ จะเป็นบทบาทที่สนใจในประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน เห็นได้จากการส่งบุตรชายหญิงไปศึกษาที่ปักกิ่ง การไปเยือนประเทศจีนหลาย ๆ ครั้งด้วยกัน และการไปครั้งล่าสุดได้เขียนหนังสือออกมาด้วย ซึ่งในหนังสือเล่มนี้สังข์จะเน้นให้เห็นหลาย ๆ ตอนว่า ตนเป็นมิตรเก่าของจีน โดยเฉพาะกับคนสำคัญ ๆ ของจีน เช่น โจวเอินไหล มาตามดั่งหยิงเขา เป็นต้น นอกจากนี้ยังพยายามเน้นให้เห็นว่า ไทยกับจีนมีความสัมพันธ์กันมานานแม้แต่ตัวสังข์เองก็มีบรรพบุรุษเป็นคนจีน จึงดูเหมือนบทบาทช่วงนี้ของสังข์จะเป็นบทบาทที่ โนมเอียงไปยังประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนมากที่สุด

ความคิดที่ออกมาในลักษณะเช่นนี้ของสังข์ ทำให้เกิดความคิดขึ้นมาว่า สังข์นิยมชมชอบประเทศจีนจริงหรือ โดยเฉพาะระบบการปกครองของจีนที่เป็นแบบสังคมนิยม ที่สังข์เขียนชมเชยและยกย่องให้เห็นเสมอในเรื่อง *เที่ยวเมืองแต่จีว* ในงานเขียนชิ้นหนึ่งของสังข์ที่มีข้อความที่น่าสนใจจากเรื่องของ ความนึกในกรุงซัง ที่เขียนไว้ว่า 'ทำไมฉันจึงชอบโซชะลิสม์' โดยให้เหตุผลว่า

“ฉันชอบลัทธิโซชะลิสม์ ก็เพราะเป็นลัทธิที่ยึดมั่นในความเป็นธรรมในสังคม และเห็นคนเป็นคน ฉันเห็นว่า คนที่ได้รับการศึกษาหรือมีความคิดที่เป็นของตัวเองแล้ว ย่อมชอบลัทธิโซชะลิสม์ด้วยกันทั้งนั้นเพราะเป็นลัทธิที่ต้องตัดความเห็นแก่ตัวลงไป และเกิดทุนประโยชน์ส่วนรวมอย่างสูง”^{๓๐}

หรืออีกตอนหนึ่งที่ว่า

“เราทั้งหลายจะต้องช่วยกันทำลายกำแพงที่พวกนายทุน และขุนนางหน้าเลือด สร้างไว้เพื่อรักษาอำนาจของเขาไว้ให้จงได้ นี่เป็นภารกิจของนักปฏิวัติทุกคน จะต้องทำ”^{๓๑}

๓๐. สังข์ พัทธินัย, *ความนึกในกรุงซัง* อ่างแล้ว หน้า ๕๑๓-๕๑๔.

๓๑. สังข์ พัทธินัย, *เพ็งอ้วง*, หน้า ๕๑๖.

จริงอยู่ข้อความข้างต้นได้ *ประณาม* ระบบการปกครองแบบขุนนาง ซึ่งเป็นระบบเก่าที่ถูกปฏิวัติไปแล้ว และบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องหรือเห็นด้วยกับการปฏิวัติมักจะกล่าวประณามอยู่เสมอ แต่หากพิจารณาว่าทำไมสังข์จึงแสดงความคิดเห็นออกมาอย่างตรง ๆ เช่นนี้ อาจเป็นไปได้ว่า สังข์มีความคิดที่เห็นด้วยและนิยมระบบการปกครองแบบสังคมนิยมมานานแล้วก็ได้ ฉะนั้นเมื่อสังข์หมดหน้าที่ทางรัฐบาล จึงแสดงความคิดเห็นของตนออกมาเต็มที่ บทบาทของสังข์จึงน่าสนใจมาก

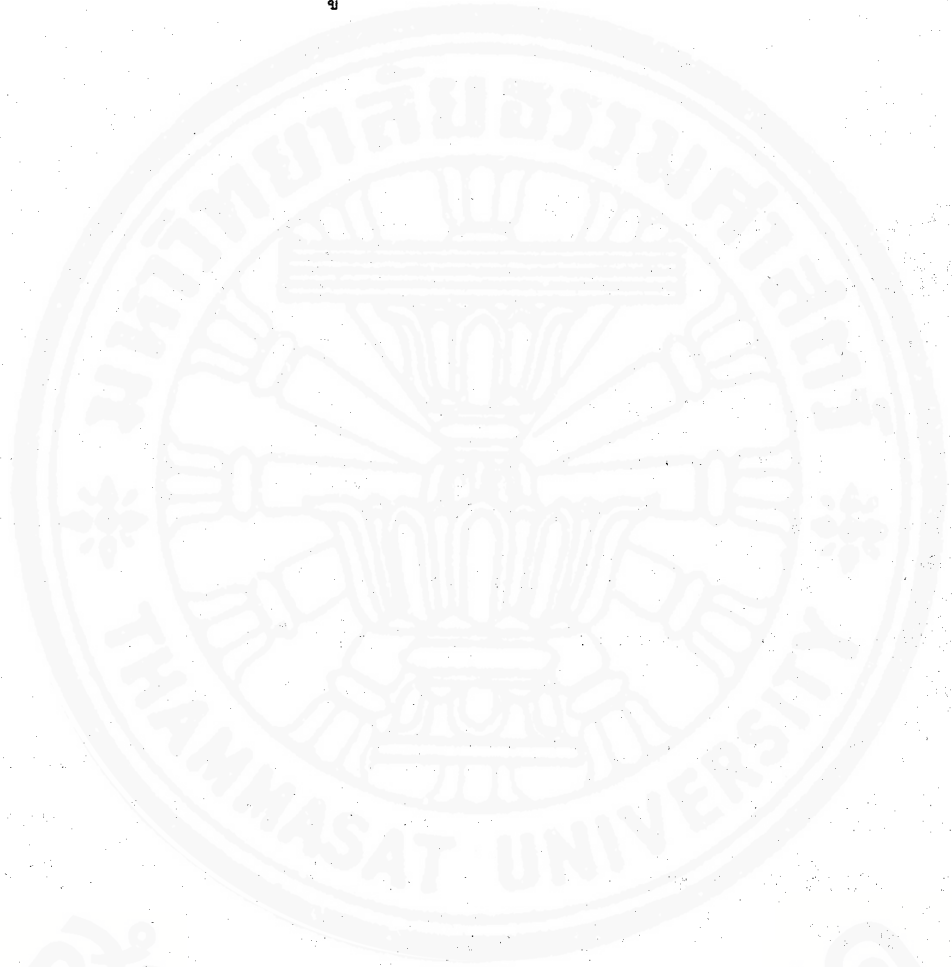
อย่างไรก็ดี เมื่อกลับมาพิจารณางานเขียนในช่วงนี้ของสังข์ ที่ออกมาด้วยกัน ๔ เล่ม จะเป็นเรื่องเกี่ยวกับประเทศจีนเสีย ๒ เล่ม คือ *จีนก่อนพุทธกาล* และ *เที่ยวเมืองแคว้น* ซึ่งทั้ง ๒ เล่ม จะเขียนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับจีนตั้งแต่อดีตกาลมา ตั้งแต่เชื้อสายเผ่าพันธุ์เดียวกันในอดีต จนถึงความสัมพันธ์ในปัจจุบันที่มีคนจีนมากมายในเมืองไทย เหล่านี้จะเป็นเรื่องแสดงให้เห็นได้ว่า สังข์สนใจในประเทศจีนจริง ๆ แต่เขาก็ไม่อาจทราบอย่างแน่นอนว่า เป็นเพราะสังข์นิยมชมชอบจริง ๆ หรือเป็นเพราะมีจุดประสงค์อะไรอีกหรือไม่ ในการแสดงบทบาทออกมาในลักษณะนี้ เพราะ *บทบาทของสังข์จะเปลี่ยนไปอย่างรวดเร็วเสมอ และมักเป็นบทบาทที่ไม่ค่อยเปิดเผย* ดังเราจะรู้สึกได้ว่า มีน้อยคนที่จะรู้จักสังข์ พิศนทีย์ ว่าเป็นผู้มีบทบาทในการเผยแพร่นโยบายของจอมพล ป. ถ้าเทียบกับ หลวงวิจิตรวาทการที่มีบทบาทที่คล้ายคลึงกัน

งานเขียนของสังข์ ในช่วงนี้จึงไม่อาจสรุปได้ว่า เป็นการเขียนเพื่อปัจจุบันหรือไม่ เพราะเรายังไม่สามารถวิเคราะห์บทบาทที่แท้จริงของสังข์ได้ แต่อย่างไรก็ตามงานเขียนในช่วงนี้ก็เป็นการเขียนที่เห็นได้ว่ามีจุดมุ่งหมายบางอย่างแฝงอยู่ด้วยเหมือนกัน ส่วนเรื่องของวิธีการเขียนแม้จะมีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงไปบ้าง แต่ก็ยังไม่สมบูรณ์นักในแง่ของการวิเคราะห์ข้อมูล การอ้างอิง โดยเฉพาะการบอกเวลาที่เขียน ซึ่งไม่บอกไว้เลย อันเป็นข้อบกพร่องที่พบมาตลอดในงานเขียนของสังข์

๖. บทสรุป

แม้ว่างานเขียนของสังข์จะมีข้อบกพร่อง คือ ออกมาในรูปที่ตอบสนองจุดมุ่งหมายบางอย่าง โดยเฉพาะ นโยบายชาตินิยม ที่ทำให้เป็นงานเขียนที่มองอดีตใหญ่โตเกินไป และบางครั้งก็มีอคติในการเขียน การเขียนก็ยังออกมาในรูปแบบพงศาวดาร ที่เขียนให้ความสำคัญแก่รายละเอียดมากเกินไป ยังขาดการวิเคราะห์อยู่มาก แต่อย่างไรก็ดี สังข์ไม่ใช่ผู้ที่ได้รับการศึกษาทางประวัติศาสตร์มาโดยตรง แต่เป็นเพียงผู้ที่สนใจประวัติศาสตร์เท่านั้น งานเขียนที่ออกมาจึงไม่ได้มาตรฐานตามที่ผู้ที่ศึกษาประวัติศาสตร์ต้องการ สังข์จึงจัดได้ว่าเป็นเพียงนักประวัติศาสตร์สมัครเล่น (Popular Historian)

แต่เราก็คงยอมรับกันบ้างว่า งานเขียนของสังข์จะให้คุณค่าอยู่บ้าง เพราะข้อมูลในงานเขียนของสังข์ได้สะท้อนให้เห็นสภาพความเป็นไปในขณะนั้นเป็นอย่างดี ทำให้เราทราบถึงการดำเนินนโยบายของรัฐบาลในช่วงนั้นด้วยว่า มีวิธีการอย่างไร และนอกจากงานเขียนของสังข์มีวิธีการเขียนที่อ่านแล้วเพลิดเพลินในขณะเดียวกันก็ให้ความรู้ไปในตัว แต่ในการอ่านก็ต้องระมัดระวังไปด้วยว่า สังข์ได้ให้ข้อเท็จจริงที่ถูกต้องเพียงใด

สำนักหอสมุด